

AZ ORSZÁGOS MAGYAR GYŰJTEMÉNYEGYETEM
KIADVÁNYAI. II. CIKLUS 1. FÜZET.

TARTALOM:

1. Gróf Klebelsberg Kuno elnöki megnyitó beszéde	1
2. Dr. Végh Gyula, az Orsz. Magy. Iparművészeti Múzeum főigazgatója ügyvezető-alelnöki beszámoló beszéde	29
3. Dr. Csánki Dezső államtitkár, az Orsz. Levéltár főigazgatója beköszöntő beszéde	34
4. Jegyzőkönyv a Tanács 1931. május 7-iki teljes üléséről ..	39
5. A Gyűjteményegyetem Szervezeti, Ügyviteli és Fegyelmi Szabályrendelete	44
6. A Gyűjteményegyetem kötelékébe tartozó intézetek	70
7. A Gyűjteményegyetem alkalmazottainak rangsora	72
8. Számok és dátumok a Gyűjteményegyetem 1922—30. évi történetéhez	84

BUDAPEST
KIRÁLYI MAGYAR EGYETEMI NYOMDA
1931

MEGNYITÓBESZÉD

AZ ORSZÁGOS MAGYAR GYŰJTEMÉNYEGYETEM TANÁCSÁNAK 1931. ÉVI MÁJUS HÓ 7-ÉN TARTOTT II. CIKLUSKEZDŐ TELJES ÜLÉSÉN*

Elmondotta

Dr. gróf KLEBELSBERG KUNO

m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter, a Gyűjteményegyetem Tanácsának elnöke.

Tisztelt teljes ülés!

A nemzeti nagy közgyűjteményeink önkormányzatáról és személyzetükről szóló 1922. évi XIX. t.-c. Országos Levéltárunkat, továbbá Nemzeti, Szépművészeti és Iparművészeti Múzeumunkat az államtól különálló jogi személyiség keretében egyesítette, a felsorolt négy intézmény összefoglalása útján létrejött *Gyűjteményegyetem*-nek messzemenő önkormányzatot biztosított s korábban kis státusokba szétforgácsolt tisztviselői karukat tudományos összlétszámba vonta egybe. A törvény 2. §-a szerint a négy közgyűjtemény főigazgatója kétévenként követi egymást az ügyvezető alelnöki tisztségben, ami ekként 8 évet vesz igénybe. A Gyűjteményegyetem Tanácsa 1922 november 18-án alakult meg s így fennállásának *I. nyolcéves ciklusa* az 1922. csonkaév figyelmen kívül hagyásával 1930 december 31-ével zárult úgy, hogy a folyó év január 1-ével az ügyvezető alelnökség vissza tért az Országos Levéltár főigazgatójához s ezzel már a *II. ciklus*ba léptünk bele. Minthogy a Gyűjteményegyetem létesítése elég merész tudománypolitikai kísérlet volt, azért az *első nyolcéves időkörnek* bezárulása részletesebb *beszámoló* tartását egyenesen kötelességünké teszi.

Hogy a gyűjteményegyetemi gondolatnak, mint tudománypolitikai kísérletnek és magának a Gyűjteményegyetemnek, mint a magyar magas műveltség egyik legfőbb és legnagyobb szervének jelentőségét tisztán láthassuk, ebből a célból vissza kell tekinteni a kilenc évvel ezelőtti állapotra, vissza kell emlékeznünk arra, hogy miként állott akkor levéltárunk, múzeumaink és azon egyéb tudományos intézeteink igazgatása, melyek ma a maguk összességében a Gyűjteményegyetemet alkotják. A szétforgácsolódás akkor teljes volt. A közgyűjtemények két minisztérium között oszlottak meg. Országos Levéltárunk a belügyminisztérium hatáskörébe tartozott. A többi három ugyan a kultuszminisztérium alatt állott, de igazgatása ott is kettészakadt, mert a Nemzeti Múzeum a tudománypolitikai, a Szépművészeti és Iparművészeti Múzeum pedig a művészeti osztály ügykörébe volt utalva. A nagy újjászervezést azzal kezdtük, hogy az 1922. évi XVII. t.-c. 31. §-a az Országos Levéltárt a belügyminisztérium hatásköréből a kultuszminisztériuméba utalta át, ahol ekkor mind a négy nagy közgyűjtemény ügyeinek intézését egy előadóra bíztuk. Ez az összevonás

* L. Gróf Klebelsberg Kunonak az Országos Magyar Gyűjteményegyetem Tanácsa 1922. évi november hó 18.-i alakuló ülésén mondott elnöki megnyitó beszédét (Gróf Klebelsberg Kuno beszédei, cikkei és törvényjavaslatai, 1916—26, Budapest, Athenaeum, 1927, 114—129. 1.) — továbbá ugyane szerzőnek „Szervezeti problémák a magas műveltség terén” címen a bécsi Tudományos Akadémián 1930 február 18-án tartott beszédét (Világválságban, Budapest, Athenaeum, 1931, 93—117. 1.)

azonban csak a széttagoltság hátrányait küszöbölte ki; egy másik nehézség, helyesebben veszély azonban továbbra is fennállott és pedig az, hogy a minisztériumok a központi személyzet kedvezőbb előmenetelének biztosítása végett, tapasztalás szerint, szeretik tagjaik egy részét az alájuk tartozó és Budapesten székelő külső hatóságokhoz előmenetellel kinevezni, amely eljárás lehet igen célravezető tisztán közigazgatási természetű hivataloknál, de rendszerint belső jogosultság nélkül van akkor és dezorganizálólólag hat, ha az e célra kihasznált intézmények kifejezetten tudományos jellegűek. Nagy közgyűjteményeink vezető és tudományos állásai valójában nem arra valók, hogy a bürokrácia, a politikai élet vagy a társadalom protegáltjai helyezkedjenek el azokban. Ezeknek a visszaélészerű állapotoknak csak úgy lehetett elejét venni, hogy nagy közgyűjteményeink egyetemének önkormányzatot adtunk s autonóm jogosítványainak élére oda iktattuk saját személyzetére nézve a kändálás jogát.

De ha ezektől a kedvezőtlen előzményektől el is tekintünk s a Gyűjteményegyetem létesítését pusztán szervezési szempontból nézzük, akkor abból a tapasztalatból kell kiindulni, hogy ahol az intézmények erejét, belső életének és munkásságának intenzitását az organizáció hatalmával növelni igyekeznek, ott nem szívesen hagynak meg rokontermészetű intézeteket izoláltan, mintegy atomizálódva, hanem igyekeznek azokat egy magasabb szervezeti egységbe összefoglalni. Ezt az organizatórius irányelvet különösen szem előtt kell tartani éppen nálunk, hol az együttműködési készség általában csekélyebb s az intézmények inkább taszítják, sem mint vonzzák egymást. A szervezeti összevonást tehát négy nagy közgyűjteményünknel végrehajtottuk. A Nemzeti Múzeum a kötelékébe tartozó hat tárral, u. m. a Széchenyi-könyvtárral, az érem- és régiségtárral, az állat-, a növény- meg az ásvány- és őslénytárral, továbbá a néprajziak tárával, még elég nagy volt arra, hogy egyedül is megálljon; de az Országos Levéltár régebbi személyzetével az átszervezés előtt már bajok voltak; a Szépművészeti és Iparművészeti Múzeumok tudományos személyzete meg éppen oly csekély számú volt, hogy a különállás komoly nehézségekkel járt, amint azt a Szépművészeti Múzeumnál a jelenlegi nagyérdemű főigazgató kinevezése előtt mutatkozó komplikációk is tanúsítják. Így önmagukban kisebb intézetek széthulló és centrifugális elkülönülése helyébe egy összefogó gondolatot kellett állítani, ezeket az intézményeket egy magasabb egészbe kellett összefoglalni. Az ekként létrejött jogi személyiség a Gyűjteményegyetem. Az államtól való ez az elkülönülés és önálló jogi személyiséggé alakulás egyébként kedvező hatással volt az adakozási kedv felkeltésére is, mert az állampénztárba, ahova adóinkat befizeljük, ezenfelül önkéntesen nem igen szolgáltatják be vagyonukat az emberek; az államtól elkülönült Gyűjteményegyetemnek ellenben Apponyi Sándor gróf és hitvese Esterházy Alexandra grófnő átadták nemcsak nagyszerű könyvtárukat, hanem többezer holdas birtokukat is.

A Gyűjteményegyetem, amint arra már ismételtén rámutattam, levéltárunk, továbbá három múzeumunk összefoglalása útján alakult meg. A négy között a létesülés időbeli sorrendjében az első az *Országos Levéltár*. Felállítását az 1723. évi XLV. t.-c.* rendelte el. Az 1867-i kiegyezés, amely ébresztően hatott nemzeti életünk

* 1723. XLV. t.-c. „Országos Levéltár felállításáról s mások leveleinek a királyi kamarákból s a szent Mártonról nevezett szent-pannonhalmi konventből és Erdélyből visszavételéről.

Ő császári és királyi legszentségesebb felsége kegyes beleegyezésével azt is megállapították:

1. §. Hogy egyelőre szabad és királyi Pozsony városában, s az országlakó urak házában, általános országos levéltárt állítsanak fel, melybe az országos országgyűlési s más politikai és törvénykezési, bárki kezénél levő, akár a káptalanokban s konventekben őrzött, akár magánccsaládoknál

egészére, új lendületet hozott a Levéltárba is. Az akkori újjászervezés során, amelynek lényeges mozzanata volt a kiváló történésznek, Pauler Gyulának 1874-ben országos levéltárnokká történt kinevezése, beolvasztották az 1848-ban megszűnt régi központi kormányzatszervek, az 1848/49-i magyar minisztériumok s a következő abszolút korszak központi igazgatási fórumainak és bíróságainak irattárát. Az így felgyűlt anyag a megszüntetett Clarissa-rend budai templomában és kolostorának egy részében nyert elhelyezést. Levéltárunk kialakulásában az 1723-i alapításon és az 1874-i újjászervezésen kívül a fejlődés harmadik nagy mozzanata az volt, hogy Csánki Dezső főigazgató kezdeményezésére végre elhatározták történelmi múltunk forrásainak legnagyobb részét felölelő levéltári palota építését, amely a háború folyamán külsőleg elkészült ugyan, de nyomban katonai és egyéb hivatalok, utóbb pedig magánlakók szállták meg úgy, hogy hosszú ideig nem volt rendeltetésének átadható.

A szervezés egymásutánjában Országos Levéltárunkat a *Nemzeti Múzeum* követte. Alapítását annak a nagy szellemi mozgalomnak köszönheti, amely a magyar nemzet kebelében, Mária Terézia uralkodásának utolsó évtizedében, Bessenyei és testtársai fellépésével indult meg és Kazinczy tevékenységét is inspirálta s amely mozgalom irodalomtörténeti téren a nemzetietlen kor lezárultát, tudománypolitikai téren pedig új intézmények létrehozását eredményezte. Széchenyi Ferenc kezdeményezésére, az ő és felesége, Festetics Julianna adományai alapján, József nádor pártfogásával létrejöhett az 1808. évi VIII. törvénycikk* a Nemzeti Múzeum fel-

találtató s az ország közállapotát érintő köziratokat, legfeljebb egy év alatt, a kirendelendő levéltárőr kezével elhelyezték.

2. §. Ezután pedig az ország rendes bírái előtt keletkezendőket is igaz és hiteles másolatban évről-évre oda átküldjék.

3. §. Nemkülönbén a magános országlakók saját leveleit és okiratait is, akik azokat ott letenni akarják, elfogadják s az ország közirataival együtt híven őrizték s nekik vagy örökösöknek, ha kívánják, kiadják.

4. §. Végre, hogy a királyi kamaráknál található összes leveleket s okiratokat is, amennyiben azok a királyi fiscus jogait nem érintik, az 1681-ik évi 38-ik t.-cikk értelmében a főméltóságú nádorispán úrnak; úgyszintén a szent Mártonról nevezett szent pannonhalmi konventben, vagy bármely más helyen létezőket, vagy bármely más hiteles helyeken kelteket, félév alatt az e célra kiküldött méltóságos és főtisztelendő Nádasdy László gróf csanádi püspök, Eszterházy Ferenc gróf fejérmegyei, Zichy Imre gróf árvamegyei főispánok; továbbá Szluha Ferenc mester, nádorispáni ítélőmester s Ő legszentségesebb császári és királyi felsége tanácsosa, Komárommegye alispánja, továbbá főtisztelendő Acsády Ádám, a szent Mihály arkangyalról nevezett hantai prépost, győri kanonok és még Zichy Ádám Bács, s Biró István Győrmege táblabírái útján hűségesen kiadják, a magánosok jogait érdeklődőket pedig a családoknak, melyhez tartoznak, visszaadják, vagy máskülönbén azokra a hiteles helyekre, ahonnan keletkeztek, az ország bírától eredő s egyéb köziratokat pedig az ország levéltárába tegyék.

5. §. A valamikor Erdélybe vitt s ott található, s Magyarország és kapcsolt részei határain belül levő fekvőjóságokat illető iratokra nézve pedig Ő legszentségesebb felsége, kegyességéből és kegyelmességéből kifolyóan úgy intézkedett, hogy azokat hűségesen összegyűjtsék s összegyűjtven és Ő legszentségesebb felségéhez legalázatosabban fölterjesztvén, azokat oda utasítsák, ahova tartoznak."

* 1808. évi VIII. t.-c. „A Nemzeti Múzeum felállításáról és a magyar nyelv művelését előmozdító más intézkedésekről.

Miután Ő császári királyi felsége, az ország nádora, azon kiváló buzgalmához képest, mellyel az ország dicsőségének és boldogságának további gyarapodása iránt mindenkor viseltetni szokott, egy nemzeti múzeum alapítása tervét az ország összes vármegyéinek átküldötte s azokat ezen célra szolgáló alap gyűjtésére felszólította: Ő császári királyi felségének ezen felhívásától, s attól az igyekeztől serkentve, hogy a magyar nyelv művelése s a nemzeti irodalom és ipar ez intézmény által is előmozdítassék, számosan úgy a közelebbi múlt országgyűlés alatt, mint azután is, a köztörvényhatóságok közbejöttével tetemes ajánlatokat tettek ezen célra. Ő császári királyi felsége továbbá már mind a helyet, mind az ezen célra emelendő alkalmas épületet illetőleg megtevéen a szükséges intéz-

állításáról. Az intézmény befogadására a szerencsésen megválasztott építőművész, Pollack Mihály olyan palotát emelt, amely belefűzött a nemzet életébe és ma már egyike legértékesebb műemlékeinknek. A múzeumalapítás nagy ténye felrázta a nemzeti társadalom széles köreinek áldozatkészségét, amely az adományok hosszú sorával gazdagította a kialakuló gyűjteményt. A könyvtár, a régiségtár és a természet-tudományi gyűjtemények alapjai kezdettől fogva megvoltak. Utóbb még két osztály alakult. Az egyik a képzőművészeti, amely azonban, mint hallani fogjuk, a Szépművészeti Múzeum alakulásakor a Nemzeti Múzeum keretéből kivált. A másik pedig a néprajziak tára, amelynek kezdő anyagát egyes nagy magángyűjtők, mint Reguly Antal, Xantus János és mások hozták össze, de amelynek zömét a millenáris kiállításra összegyűjtött magyar etnografiai és népművészeti anyag alkotja. Ez utóbbi azonban a Nemzeti Múzeum központi épületében már nem fért el és egy Csillag-utcai bérházból a városligeti Iparcsarnok egyik szárnyába került, amely ideiglenes szerkezetű épület ezt a nemzeti értéket még az idők viszontagságai ellen sem oltalmazta.

A mondott sorrendben harmadik helyen *Szépművészeti Múzeumunk áll.* Igazi alapját az 1871. évi XI. törvénycikk* vetette meg, amely helybenhagyta a herceg

kedéseket, gyaraki Grassalkovics Antal herceg pedig a pesti királyi egyetem fővezérkari helyett a hatvani kapu mellett fekvő saját kertjét cserébe átengedvén, a cserébe kapottat pedig a Nemzeti Múzeum intézete részére hazafias áldozatkészséggel ingyen felajánlván, az országgyűlésen egybesereglett kk. és rr., miután Ő császári királyi fenségének, az ország nádorának különös gondoskodásából ezen nemzeti intézet szerencsés kezdeményezése már megindult, azt mindenképen előmozdítani igyekezvén, az 1790: 67. cikkely kapcsában elhatározták előszörben Ő szent felségét felkérni, hogy ez intézetet jóakarásával és kegyelmével támogatni és pártolni méltóztassék, másrészt pedig a fenséges főherceg nádor urat felszólítani, hogy aközben is, amíg e dologra s jelesül egy tudományos társaság alakítására nézve a következő országgyűlésen tüzetesebben intézkedni lehetne, ez intézetnek részben való életbeléptetésére gondot fordítani, a céljaira szolgálendő épület emeléséhez hozzáfogni s lehetőleg mindent foganatosítani, egyszersmind pedig a magyar nyelv művelése előmozdításának egyéb eszközeit is szívében hordozni méltóztassék. Mely célból, mivel az épület létesítéséhez megállapított terv és az alkalmazandó egyének számára készpénz lesz szükséges, az iránt pedig nincs kétség, hogy a már eddig dicséretes buzgósággal tett ajánlatokon kívül azon törvényhatóságok részéről is, melyek eddig hiányoznak, e nemes célra és hasonló rendeltetésre segedelemösszegek fognak egybegyűlni: jónak látták továbbá elhatározni, hogy mindaz, amit a törvényhatóságok ezen a címen az előbbi országgyűlések alatt, meg azóta ajánlottak, vagy ezután ajánlani fognak, minél előbb összegyűjtessék; azután a törvényhatóságok a befolyó összegeket, rendeltetésüknek megfelelően az Ő császári királyi fensége által megjelölendő pénztárba vigyék be; az ezen pénzeket elfogadó hivatal pedig a főntebbi célra fordított pénzről Ő császári királyi Fenségének terjesszen elő évenként számadást, melyet Ő fensége az ország összes törvényhatóságainak másolatban tudomására hozand. Egyébiránt a karok és rendek, azon törvényhatóságok emlékeztetést, melyek ez intézetet bőkezűséggel elősegítették, főtartani kívánván, határozzák, hogy azok a jövő országgyűlésen az ajánlott összeg megjelölésével, becikkelyeztessenek.

* 1871. évi XI. t.-c. „A herceg Esterházy-féle képtár, kézirajz- és rézművészet-gyűjtemény megvétele tárgyában.

1. §. Galánthai herceg Esterházy Miklós képtárának egymillióegyszázezer osztr. értékű forinton, a mellette létező kézirajz- és rézművészet-gyűjteménynek pedig kétszázezer osztr. ért. forinton, az ország részére történt megvétele helybenhagyatik.

2. §. Ezen képtár ezentúl „országos képtár” nevet viselendő, az ország elidegeníthetetlen javai közé soroltatik és Pest városából, mint az ország központjából, soha el nem vitethetik.

3. §. Szabad királyi Pest városának ezen képtár megvételére tett hatvanezer osztr. ért. forintnyi ajánlata, nemkülönbén Vas megyének nemesi pénztárából ugyanezen célra tett kétezer, végre Temes megyének összesített pénztárából kirendelt egyezer osztr. ért. forintnyi ajánlataik, valamint herceg Esterházy Miklós hat darab képből álló adománya örök emlékül ezen törvénybe iktattatnak.

4. §. Az 1,300,000 forint vételár a vallás- és közoktatásügyi miniszterium 1871-ik évi költségvetése rendkívüli kiadásai közé, a Pest város által ajánlott 60,000 forintból első részletképpen fizetendő 10,000 forint pedig, úgyszintén Vas megye 2000 forintnyi és Temes megye 1000 forintnyi ajánlata is a fedezeti összegek közé fölveendő.

5. §. Ezen törvény végrehajtásával a vallás- és közoktatási és a pénzügyi miniszterek bizatnak meg.”

Esterházy Miklós képtárának 1,100.000 o. é. forinton, a mellette létező kézzrajz- és rézmetszetgyűjteménynek pedig 200.000 o. é. forinton az ország részére történt megvételét s kimondotta, hogy a képtár ezentúl „Országos Képtár” nevét viseli. A képtárt Tudományos Akadémiánk harmadik emeletén helyezték el. Abban az ünnepi atmoszférában és termékeny hangulatban, amelyet a nemzetből a millennium közeledése váltott ki, merült fel egy országos Szépművészeti Múzeum létesítésének gondolata, amely Pulszky Károlytól indult ki és amelyet Wekerle Sándor akkori miniszterelnök nagy megértéssel karolt fel. Így jött létre a honalapítás ezredik évfordulójának megörökítésére alkotandó művekről szóló 1896. évi VIII. törvénycikk 1. §-ának d) pontja, amely szerint a törvényhozás a honalapítás ezredik évfordulójának maradandó emlékképpé való megörökítése céljából a többi között elhatározta, hogy országos Szépművészeti Múzeumot létesít és annak gyűjteményei befogadására Budapesten alkalmas helyen megfelelő épületet emel. A választás arra a tere esett, amelyet az Andrassy-út végén Schickedanz Albert építőművész egységesen tervezett meg. Az ő tervei szerint készült ennek mindhárom alkotó eleme: a millenáris emlékmű, a Műcsarnok és a Szépművészeti Múzeum palotája. A saját hajlék elkészülése alkalmul szolgált arra, hogy az Országos Képtárt a Nemzeti Múzeumban kialakult kép- és szoborgyűjteménnyel egyesítették. Mai Szépművészeti Múzeumunk e két fő alkotó elemét már korábban nagy magánadományok is gazdagították, így 1836-ban Pyrker László egri érsek hagyománya és 1872-ben Ipolyi Arnold ajándéka, amelyekhez utóbb 1913-ban gróf Pálffy János adománya járult. Igazán tervszerű, a hiányokat tudatosan kiegészítő és a gyűjteményt egyenletesen fejlesztő vásárlásokban megnyilatkozó múzeumgyarapítás voltaképpen csak a palota elkészülte után indulhatott meg, amely téren az első nagy akció Pulszky Károlynak 1904. és 1905. évi külföldi körútja és különösen olaszországi nagyobb vásárlásai voltak. Természetes, hogy a közoktatásügyi minisztériumnak az élő művészet támogatására szolgáló hiteleiből történt évi kép- és szoborvásárlások is főképp a múzeumot gyarapították. Továbbá nagyobb alkalmi vételek, sőt egész gyűjtemények megszerzése lehetővé tette azt is, hogy új osztályok jöjjenek létre, mint a görög-római márvány- és terrakotta-, meg a Ferenczy István-féle reneszansz-korbeli bronzgyűjtemény. Szép gyarapodást jelentett éppen az összeomlás idején Hopp Ferenc hagyománya, akinek keletázsiai gyűjtéséből saját villájában külön kis múzeum volt létesíthető.

Iparművészeti Múzeumunk eszméjét már a hatvanas években vetették fel s azt főképp az Iparegylet pártolta, sőt ahhoz anyagot is szerzett. Államivá az intézmény 1878-ban vált, amikor már a költségvetésbe is javadalmazást vettek fel az „Iparmúzeum” számára. Megerősödése főképp két férfiú: Ráth György és Radisics Jenő nevéhez fűződik, akik egymásután voltak annak vezetői. De az Iparművészeti Múzeum igazában a millennium évében bontakozott ki, amikor beköltözhetett a Lechner Ödön építőművész által emelt érdekes palotába. Nagy mecénásra akadt Ráth György özvegyében, aki elhunyt férjének gyűjteményét az országnak adományozta, amely az 1907. évi XIII. törvénycikkkel* annak anyagából az elhunyt villájában Országos Ráth György Múzeumot létesített.

* 1907. évi XIII. t.-c. „az Országos Ráth György-Múzeum létesítéséről.

1. §. A törvényhozás a néhai Ráth György főrendiházi tag özvegye által hazafias ajándékkal felajánlott képzőművészeti és iparművészeti gyűjteményt az ország részére elfogadja.

2. §. A törvényhozás ezt a gyűjteményt „Országos Ráth György-Múzeum” elnevezés alatt, mint az Országos Magyar Iparművészeti Múzeum kiegészítő részét, az Országos Magyar Iparművészeti Múzeum mindenkor való igazgatójának igazgatása, kezelése és őrzete alá helyezi, az ajándékozó özvegytől 350.000 koronáért megvásárolt és Budapest Székes főváros VI. kerületében, a Városligeti-fasor 10. házsám

A történelmileg ekként kialakult négy nagy intézménynek egybefoglalása volt az *organizatórikus alapvetés*, a Gyűjteményegyetem *tulajdonképpeni magvának* létesítése. De ezzel a kiépítés nem záródott le, hanem mindig újabb és újabb tudományos intézmények csatlakoztak egészben vagy legalább részben ahhoz úgy, hogy a Gyűjteményegyetem ma már magához vonzotta a tanítással nem foglalkozó tudományos intézményeink jelentékenyebb részét. Szabadjon ezt a kialakulási folyamatot intézményről-intézményre haladva röviden vázolni.

Az akadémiai gondolat fel tudta kelteni a magyar nemzet áldozatkészségét úgy, hogy Széchenyi István 1825-iki alapvető adományától kezdve egészen az 1918-iki összeomlásig a *Tudományos Akadémia*-nak tekintélyes vagyona keletkezett, amelynek túlnyomó része értékpapirokban volt elhelyezve s így az infláció alkalmával jóformán megsemmisült. A Kormányzó Úr Ő Főméltóságának kezdeményezése folytán a magyar állam kettős úton sietett a nehéz anyagi viszonyok közé jutott akadémia segítségére: az 1923. évi I. t.-c. 1. §-a rendes évi pénzsegélyt biztosított, 2. §-a pedig kimondotta, hogy az Akadémia ténylegesen szolgáló állandó alkalmazottait, a főtitkár, az osztálytitkárok és a főkönyvtárnok kivételével a Gyűjteményegyetem személyzetének összlétszámába fel kell venni, miáltal Akadémiánk tekintélyes évi illetményteher viselésétől mentesült. Ekként az Akadémia személyzetének túlnyomó része a Gyűjteményegyetem összlétszámába beolvadván, Akadémia és Gyűjteményegyetem között szoros szervezeti kapcsolat jött létre.

A nemzetközi szellemi együttműködés szükségességét a népek még a háború előtt, a Népszövetségnek és e célból alakult bizottságnak létesítése előtt is érezték és ennek előmozdítása végett jöttek létre 1886-ban a nemzetközi könyvcserét rendező brüsszeli egyezmények. A magyar szellemi életnek a háború előtti izoláltságára jellemző, hogy mi akkor a brüsszeli egyezményekhez nem csatlakoztunk. Pedig ez miránk nézve kettős előnnyel jár: egyfelől vásárlásokra aránylag csak kisebb összegek felett rendelkező könyvtárainkat így csere révén külföldi könyv- és folyóiratanyaggal láthatjuk el, másfelől a mi kiadványaink és folyóirataink eljutnak olyan külföldi könyvtárakba, amelyek egyébként ezeket alig szereznek meg. A brüsszeli egyezmény által létesített hálózatba való bekapcsolódásnak azonban előfeltétele az, hogy a nemzetközi könyvcsereszervezetbe belépő államoknak e célra központi szervezet (bureau central) kell létesíteniök. Egyidejűleg tehát azzal, hogy a brüsszeli egyezményhez csatlakoztunk, megszerveztük az *Országos Könyvforgalmi és Bibliografiai Központot*, amely összegyűjti a cseretárgyul alkalmas magyar kiadványokat s az ennek ellenében nyert külföldi anyagot hazai könyvtáraink közt tervszerűen felosztja. E központot is az ügykör rokonságánál fogva 1923-ban a Gyűjteményegyetemhez csatoltuk.

Mint a Történelmi Társulat elnöke, 1917-től kezdve ismételtén rámutattam arra,* hogy Magyarországnak a török iga alól való felszabadulásától egészen az 1848-iki átalakulásig eltelt története van aránylag legkevésbé földerítve, pedig éppen erre a korra vonatkozólag áll a legbőségesebb levéltári anyag rendelkezésünkre s

alatt levő épületben leendő együttartását elrendeli s mint nemzeti közintézményt, az ország elidegeníthetetlen javai közé sorozza.

3. §. A 2. §-ban kitüntetett 350.000 K vételár és járuléka a pénztári készletekből fedezendő és a vallás- és közoktatásügyi tárca beruházásai között az Iparművészeti Múzeum címén külön rovat alatt számolandók el.

4. §. Jelen törvény kihirdetése után azonnal életbelép s végrehajtásával a vallás- és közoktatásügyi miniszter és a pénzügyminiszter bizatnak meg."

* L. Gróf Klebelsberg Kuno: Beszédei, cikkei és törvényjavaslatai (Budapest, 1927, Athenaeum) 9—10. és 28—29. lapjait.

éppen ez a kor az, amelyben a világháborúig kihatott kormányzati és közigazgatási szervezkedések, társadalmi és gazdasági folyamatok megindultak és kialakultak. Tekintettel minderre, a Történelmi Társulat javaslatomra elhatározta, hogy „Magyarország újabkori történetének forrásai” cím alatt nagyobb kútfőkiadványsorozatot indít. Minthogy pedig éppen e kornak legérdelemesebb írott forrásai az uralkodóházzal és Ausztriával fennállott kapcsolatunk következtében az osztrák fővárosban őriztettek, egyúttal felvettem egy Bécsben felállítandó történelmi intézet tervét is. Az összeomlás és a forradalmak egyelőre e téren is megszakítottak minden érdemleges munkát; viszont az osztrák-magyar monarchia felbomlásával az eddiginél sokkal nagyobb mértékben megnyílt a történelmi kutatás számára a bécsi volt császári és királyi házi, udvari és állami levéltár anyaga. A Történelmi Társulat tehát a viszonyok javultakor visszatért eredeti tervéhez és a bécsi magyar testőrség palotájában a Kormányzó Úr Ő Főméltósága által rendelkezésre bocsátott helyiségekben kisebbmértékű kutatási intézetet alapított. Ez intézmény végleges konszolidálása érdekében a társulat azzal a kéréssel fordult a Gyűjteményegyetemhez, hogy a bécsi *Magyar Történelmi Intézetet* is fogadja be, illetve vegye át, ami az 1924. esztendőben be is következett.

Konkoly-Thege Miklós ógyallai csillagvizsgáló intézetét Trianon következtében elvesztettük, de az intézet érdemes igazgatójának sikerült a műszerek nagyobb és értékesebb részét megmenteni, s minthogy a tudományos személyzet magával hozta az eredeti intézmény szellemét és tradícióit és megvolt az élni akarás is, azért sikerült a szellemi folytonosság megszakítása nélkül a *Svábhegyen* új magyar *obszervatóriumot* létesíteni, amely, hogy izoláltságából kikerüljön és szakszerű felügyelet alá jusson, kérte felvételét a Gyűjteményegyetem kötelékébe, ami ugyancsak 1924-ben meg is történt.

Egyfelől a Balaton-kutatás megszervezése, másfelől egy magyar hydrobiológiai állomás létesítése a magyar tudományosságnak már régi kívánsága volt, aminek a Gyűjteményegyetem egyik intézménye, a Nemzeti Múzeum állattára, azáltal akart eleget tenni, hogy 1925-ben Révfülöpön kirendeltséget létesített. Minthogy pedig egy ilyen intézmény a mi messzebbmenő specializációt meg nem engedő szűkösebb viszonyaink között csak akkor életképes, ha nem szorítkozik pusztán a limnológiára, hanem munkakörét kiterjeszti a biológiai tudományok tágasabb területére és minthogy e tudományok rohamos fejlődése következtében egyébként is szüksége merült fel annak, hogy a fiziológia, zoológia, botanika, experimentális pathológia és öröklődéstan tágabb mezejére kiterjedő kutatási intézetet létesítsünk, azért a révfülöpi állomás beolvasztásával *Tihanyban* 1927-ben *Biológiai Kutató Intézetet* nyitottunk meg, amely szerény kezdetétől fogva a Gyűjteményegyetem keretében fejlődött, 1927 óta pedig már mint az állattártól független külön intézmény foglal helyet a Gyűjteményegyetem intézeteinek sorában.

Az 1922. évi általános intézményredukció során fel kellett oszlatni az Országos Tanszermúzeumot, amellyel kapcsolatban értékes *Országos Pedagógiai Könyvtár* működött. Ezt a könyvtárt a vallás- és közoktatásügyi minisztérium könyvgyűjteményével egyesítettük s szakszerű kezelésének biztosítása végett 1926-ban a Gyűjteményegyetem fennhatósága alá helyeztük.

Minthogy századunk elején a világ tudományos közérdeklődése mindig nagyobb mértékben irányult a földrengés-kutatás felé, 1905 végén Budapesten is létesült *földrengési obszervatórium*, amelynek első felszereléséről főképp a Tudományos Akadémia gondoskodott. A kissármási földgáz-erupcióból kifolyólag végzett sikeres munkálatok az intézetre terelték a hivatalos körök figyelmét, ami nagyobb dotációban is kifejezésre jutott. A háború azonban ez öröndetes fejlődési folyamatot meg-

szakította s a Nemzeti Múzeum alagsorában elhelyezett intézmény súlyos helyzetbe került. S minthogy egyébként is érezte különállásának hátrányait, természetesen kereste a bekapcsolódást egy nagyobb tudományos szervezet egészébe. 1927-ben tehát saját kérésére a földrengési obszervatórium is felvételt nyert a Gyűjteményegyetem intézményei közé.

Az 1927. évi XIII. t.-c. szervesen rendelkezett a külföldi magyar intézetekről és a magas műveltség célját szolgáló ösztöndíjakról. E törvény az ösztöndíjak adományozására ugyan külön Ösztöndíj Tanácsot szervezett, de ez saját adminisztratív apparátussal nem látatván el, a *bécsi, berlini és római Collegium Hungaricumok* közigazgatási tekintetben személyzetükkel együtt a Gyűjteményegyetembe utaltattak.

Ekként az Országos Magyar Gyűjteményegyetem keretei évek hosszabb során szerves fejlődés következtében mindinkább kitágultak úgy, hogy ma az Akadémia és egyetemeink mellett, mint a magyar tudománypolitikának egyik *nagy egysége* áll. A gyűjteményegyetemi gondolatnak *első alkotóeleme* ekként az intézmény-*összefoglalás*, a magasabb szervezeti egészbe való egybevonás.

A gyűjteményegyetemi gondolat *második alkotó eleme* pedig az *önkormányzati* elvnek bevétele volt nagy közgyűjteményeink igazgatásába; mert hasztalan választottuk volna el levéltárunkat és múzeumainkat az államtól és hiába foglaltuk volna azokat össze egy bürokratikus közeg, mondjuk egy intendáns vezetése alatt, önkormányzat hátvédje nélkül működő még oly magasrendű hivatalnok a minisztériummal szemben csak különállással, de nem önállósággal bírt volna. Ám autonóm alapon szerveztük meg a Gyűjteményegyetemet azért is, mert a tudományegyetemek és a tudományos akadémiák a történelem folyamán világszerte mint önkormányzati testületek alakultak ki és így el lehet mondani, hogy éppen a magas műveltség intézményeinek sajátos szervezési módja az önkormányzat. Figyelemmel voltunk továbbá arra is, hogy a bürokratikus igazgatás inkább a régi Ausztria összbirodalmi kísérleteivel és beolvasztási törekvéseivel kapcsolatosan jutott el hozzánk, hogy ezzel ellentétben a magyar jogalkotó géniusz az autonóm vármegye intézményeit forrotta ki és így az önkormányzatnak bevétele nagy közgyűjteményeink szervezetébe megfelel a hazai jogérzéknek is.

Életképes autonómia tapasztalás szerint csak akkor jön létre, ha az önkormányzati test vezetőségébe független, munkakész és hozzáértő elemeket vonnak be s ha annak érdemleges hatáskört biztosítanak. A mi közületünk vezető szerve a Gyűjteményegyetemi Tanács, amelyet akként állítottunk egybe, hogy az főképp a közgyűjteményi vezetők, egyetemi tanárokból és műértő mecénásokból áll. Minthogy az 1922. évi XIX. t.-c. 8. §-a szerint a vezető tisztviselők 70-ik életévük betöltése előtt nem nyugdíjazhatók, ők maguk is a miniszterrel szemben az egyetemi tanárokéhoz hasonlítható önállósággal bírnak. Ez utóbbiak pedig magukkal hozták a Gyűjteményegyetem szervezetébe az egyetemi autonómia szeretetét, féltékeny őrzését és az egyetemi önkormányzati élet gyakorlati ismeretét, annak során szerzett tapasztalataikat. A műértő mecénások meg éppen egészen független tényezők. Ekként teljes öntudatossággal arra törekedtünk hogy a Gyűjteményegyetem Tanácsa éppen olyan elemekből alakuljon ki, amelyek bírnak azzal az egyéni függetlenséggel, ami jól megalapozott autonómiának nélkülözhetetlen előfeltétele.*

* A Gyűjteményegyetemi Tanács összetételét az 1922. évi XIX. t.-c. 2. §-a már megalkotásakor úgy állapította meg, hogy első szervezésekor a négy főigazgató és a Nemzeti Múzeum osztályainak hat vezetőjén, vagyis 10 gyűjteményegyetemi főtisztviselőn kívül 10 egyetemi tanárból és 5 műértő mecénásból állott s így kebelében az intézetek kötelékén kívül állók kezdettől fogva többségben voltak. Amikor a Magyar Tudományos Akadémia állami támogatásáról szóló 1923. évi I. t.-c. az Akadémia

Eleven autonóm élet kifejlesztéséhez szükség volt továbbá *érdemleges hatáskör* biztosítására is, mert önérzetes és jelentékeny embereket csak az esetben lehet valamely önkormányzati testület vezetésében való közreműködésre megnyerni, ha nincs az az elkedvtelenítő érzésük, hogy csak apró-cseprő dolgokban járnak el és nincs határozási, hanem csak véleménymondási, tanácsadási joguk. Ehhez képest a törvény 3. §-a a Gyűjteményegyetem autonóm életének valóban elevenné tétele érdekében annak tartalmas és érdemleges hatáskört biztosított.* Így van saját magára és a kötelékébe tartozó gyűjteményekre és intézményekre nézve szabályrendeletalkotási joga. Közreműködik a költségvetés és zárószámadás elkészítésében; az adományokból és hagyományokból befolyó összegek felhasználása tekintetében pedig saját hatáskörében határoz. Megállapítja az intézetek gyűjtési körét és gondoskodik, hogy a könyvtári, levéltári és muzeális anyag a megállapított gyűjtési szempontoknak megfelelő helyre kerüljön. Továbbá jelölési joggal bír nemcsak saját tagjaira, hanem a Gyűjteményegyetem alkalmazottaira nézve is, mely legfontosabb jogáról majd külön szólok. Ezenfelül a Gyűjteményegyetem autonómiáját rendkívül megerősíti két alkotmányjogi természetű jogositvány. Abból kiindulva, hogy valóban hatékony jog csak a bíróilag garantált, a bírói jogvédelem alá helyezett jog; az 1923.

állandó alkalmazottait a gyűjteményegyetemi státusba felvette, e révén bizonyos vonatkozásokban a Gyűjteményegyetemi Tanács fennhatósága alá helyezte; e szervezési rendelkezésnek csak természetes következtetése volt, hogy a törvény 3. §-a a Tanácsot az Akadémia főtitkárával és az Akadémia által választott két taggal kiegészítette, ami tovább növelte a teljesen független elemek számát. Minthogy a külföldi magyar intézetekről és a magas műveltség célját szolgáló ösztöndíjakról szóló 1927. évi XIII. t.-c. csak az ösztöndíjak adományozására állított fel külön Ösztöndíjtanácsot, a külföldi Collegium Hungaricumok igazgatását ellenben a Gyűjteményegyetemre bízta, azért a két Tanács között szerves kapcsolatot kellett létesíteni, ami akként történt, hogy a törvény 2. és 4. §-a az Ösztöndíjtanács elnökét és alelnökét, továbbá a külföldi magyar intézetek kurátorait és igazgatóit felvette a Gyűjteményegyetem Tanácsának tagjai sorába. Ez jelenleg 9 további tagot jelent, kik közül az elnök, az alelnök, valamint a bécsi, berlini és római collégiumok kurátora, tehát 5, vagyis a többség megint bürokratikus függés keretén kívül áll. Az 1929. évi XI. t.-c. a Gyűjteményegyetem hatáskörét kiterjesztette több, kötelékébe szorosan nem tartozó közgyűjteményre, különösen vidéki múzeumokra és könyvtárakra is, aminek szükségesszerű folyománya volt e törvény 4. §-ának az a rendelkezése, hogy a Tanács létszámát az egyetem tanárai és a közgyűjteményügy terén működő szakértők közül meghívott 4 taggal szaporította. E rendelkezés a hivatásos és szabad társadalmi elemek arányát nem állapítja meg, de jelenleg e 4 között is az utóbbi van többségben. A Gyűjteményegyetemi Tanács legújabb kiegészítése az volt, hogy a természettudományok fejlesztése érdekében teendő intézkedésekről szóló 1930. évi VI. t.-c. 4. §-a elrendelte, hogy a természettudományi érdekek képviselőinek biztosítása céljából a Nemzeti Múzeum természetlárainak vagy a kutató intézetek igazgatóinak sorából egyet meg kell hívni, ami 1 hivatásos tagot hozott. Hogyha a Gyűjteményegyetemi Tanács összetételének az imént ismertetett kialakulásán áttekintünk, megállapíthatjuk, hogy a szabad társadalmi elem a hivatásos elem fölött erős többségben van. Igaz ugyan, hogy a Gyűjteményegyetem Tanácsa az ügyeknek csak kisebbik részét intézi teljes ülésben s túlnyomólag igazgatótanácsban vagy szaktanácsban jár el; de az 1922. évi XIX. t.-c. 2. §-a e szaktanácsok összetételét is úgy szabályozta, hogy az elnökön kívül felerészben vezető tisztviselőből és felerészben egyetemi tanárból vagy más független tagból áll. Az elnök szabadon választott egyén s így a nem hivatásos elemek többsége a tanácsokban is biztosítva van. Csak az elnök távolléte esetén látszik ez az arány megbillenni, minthogy azonban az ilyenkor helyébe lépő ügyvezető alelnök, aki mindig valamely nagy közgyűjtemény ügyvezető igazgatója, ez utóbbi minőségében — mint fent, magában a beszéd szövegében is ki van emelve — az egyetemi tanárokéhoz hasonló független pozícióval bír s a 8. § értelmében 70. életévének betöltése előtt nem is nyugdíjazható, azért ő is az autonómia megbízható pillérének tekinthető.

* 1922. évi XIX. t.-c. 3. §. A tanács hatásköre:

A Tanács

1. jelöli saját elnökét és meghívás alá eső tagjait (2. § 2. és 3. pont).
2. jelöli az intézetek tudományos és közigazgatási tisztviselőit és a tudományos segédszemélyzet tagjait (4. § 1., 2. és 3. pontja) úgy a kezdő állások betöltésénél, mint a magasabb állásra való kinevezésnél;

évi I. t.-c. 4. §-a kimondja, hogy a m. kir. közigazgatási bíróság előtt eljárásnak van helye a miniszternek vagy a miniszter bármely közegének a Gyűjteményegyetemre sérelmes rendelete, határozata és intézkedése ellen azon az alapon, hogy azzal a miniszter vagy a miniszternek közlege a Gyűjteményegyetemnek, a Gyűjteményegyetem szerveinek vagy közgeinek törvényes hatáskörét sérti, a Gyűjteményegyetemmel szemben valamely hatósági jogot törvényellenesen gyakorol, törvényt vagy más törvényes szabályt sért. Második nagyfontosságú alanyi alkotmányjoga a Gyűjteményegyetemnek, hogy az 1926. évi XXII. t.-c. 19. §-a szerint az országgyűlés felsőházába egy tagot választ.

Az előadottakból nyilvánvaló, hogy a Gyűjteményegyetem a tudományegyetemek autonómiáját meghaladó, vármegyéink és törvényhatósági városainkéval pedig legalább is egyenértékű önkormányzattal bír s így igen előkelő helyet foglal el a magyar önkormányzati testületek rangsorában.

A gyűjteményegyetemi gondolat három lényeges alkotó elemből áll, melyek közül eddig kettőt bővebben kifejtettem. Az első a korábban különállott nagy közgyűjteményeknek és egyéb tudományos intézeteknek egy magasabb egészbe, egy jogi személyiség keretébe való összevonása. A második az így létrejött jogi szemé-

3. megállapítja a tudományos tisztviselői kar tagjaira nézve a meddőséget és a megférhetelenséget (7. §);

4. előterjesztést tesz a korhatárt betöltött tudományos tisztviselőnek állásában megtartása iránt (8. §);

5. az intézetek gyűjtési körének megállapítása és tisztázása által biztosítja azok zavartalan, harmónikus együttműködését; gondoskodik róla, hogy a könyvtári, levéltári és muzeális anyag a megállapított gyűjtési szempontoknak megfelelő helyére kerüljön. A gyűjtési terület megállapításának és az anyag áthelyezésének kérdésében hozott határozatot a határozat keltétől számított tíz éven belül csak mindkét érdekelt intézet első tisztviselőjének együttes kívánságára lehet újra tárgyalás alá venni;

6. tárgyalja és véleményezi az intézetek anyagának eladás, aukció vagy csere útján való elidegenítésére vonatkozó terveket, melyeket ellenző többség esetén tiltakozó felirattal terjeszt döntés végett a vallás- és közoktatásügyi miniszter elé;

7. megállapítja az ásatások, továbbá a természettudományi és néprajzi gyűjtések rendszeres tervét és gondoskodik a programnak fokozatos végrehajtásáról;

8. saját maga és a fennhatósága alatt álló nagy közgyűjtemények (1. § 1—5. pont) számára a vallás- és közoktatásügyi miniszter jóváhagyásával szervezeti és ügyviteli szabályrendeleteket alkot, melyeknél az intézetek különböző természete által megkívánt eltérések figyelembevételével lehető egyöntetűsége kell törekedni. Nagy közgyűjteményeinknél új osztályt létesíteni és meglevőt összevonni vagy megszüntetni csak szabályrendelettel lehet;

9. tárgyalja az intézetek vezetősége által összeállított költségvetéseket és zárszámadásokat, valamint az intézetek működéséről szerkesztett évi jelentéseket és azokat véleményes jelentéssel a vallás- és közoktatásügyi miniszter elé terjeszti. Az adományokból és hagyományokból befolyó összegek felhasználása tekintetében ellenben a Tanács saját hatáskörében határoz s e részben a vallás- és közoktatásügyi minisztert csak a felügyelet joga illeti meg;

10. képviseli az önkormányzati testet (1. §) és nevében jogügyleteket köt;

11. igyekszik a társadalom érdeklődését nemzeti nagy közgyűjteményeink iránt felkeltani, ébrentartani és a közönséget áldozatkészségre indítani. Az így gyűjtött anyagi eszközöket a Tanács alapszerűleg kezeli és gondoskodik tervszerű felhasználásukról. Emellett szervezeti szabályzatukban az egyes intézetek is felhatalmazást nyerhetnek külön alap létesítésére, melybe úgy a gyűjteményeik gyarapítására szolgáló állami javadalmazások, mint magánosok részéről kifejezetten az illető intézetnek juttatott adományok és hagyományok rendeltetészerű felhasználásra beutalandók;

12. tárgyalja és szükség esetén a kívánatos tervszerű egységesség és teljesség szempontjából irányítja az intézeteknek külföldi folyóiratok és könyvek beszerzésére irányuló csereakcióját;

13. véleményt mond azokban a könyvtári, levéltári és muzeális kérdésekben, melyeket a vallás- és közoktatásügyi miniszter elé terjeszt;

14. eljár mindazokban az ügyekben, melyeket a szervezeti szabályzatok (3. § 8. pont és 11. § III. pont) hatáskörébe utalnak. Ily esetekben a szervezeti szabályzatban azt is meg kell állapítani, hogy az illető ügy szak- vagy igazgatótanácsban tárgyalandó-e.

lyiségnek széleskörű, érdemleges autonómia biztosítása útján önkormányzati testü-
letté avatása. A gyűjteményegyetemi gondolat *harmadik alkotóeleme* nagy köz-
gyűjteményeink és más tudományos intézeteink korábban törpe státusokra széttagolt
személyzetének *egységes tudományos tisztviselői létszámba* való összefoglalása, az
így keletkező státus belértékének és tudományos fajsúlyának lényeges emelése s ez
úton a magyar tudósképzés és utánpótlás biztosítása.

A kis nemzetek tudománypolitikájának öntudatosan és lényegesen el kell térnie
azoktól a módszerektől, amelyeket a nagy népek a magas műveltség terén követnek.
Ez utóbbiak sokkal többet bízhatnak a társadalomra, a magánosok kezdeményezé-
sére és munkálkodására, a kis népeknek e téren mindent célszerűen meg kell szer-
vezniök. Különösen ilyen a tudományos és a művészeti utánpótlás, a legmagasabb
értelemben vett szelekció tervszerű biztosítása. Társadalmunk szegénysége és va-
gyonosabb osztályaink hajlandóságai és kedvtelései mellett a szó igazi értelmében
vett magántudósok nálunk úgyszólván nincsenek s éppen ezért maga a szó is bi-
zonyos komikus mellékszöngét, színezetet nyert. Hogy létezik-e tehát itt valamely
tudományszak vagy nem, az attól függ, van-e olyan állás szervezve, amelyen az
illető szak képviselője helyet foglalhat s ha van, azt a legkiválóbb, a legméltóbb
jelölttel töltik-e be. Tudósok elhelyezkedésére természetesen elsősorban főiskoláink
tanszékei jönnek tekintetbe, de ez már csak az arrivék helye, pedig hosszú az az
idő, amely egyfelől a doktorátus megszerzése és a külföldi tanulmányok befejezése,
másfelől valamely főiskolai tanszék elnyerése között eltelik. Hogy van-e tehát a
tudományos utánpótlásról gondoskodás, az attól függ, hogy vannak-e kellő szám-
ban olyan állások, amelyekben a fiatal tudós az imént jelzett kritikus idő alatt el-
helyezkedhetik. A középiskolai tanárság erre a célra csak kevésbé alkalmas, mert
magának a hivatásnak az ellátása az illetőnek jóformán egész idejét igénybe veszi
és így már csak fáradtan foglalkozhatnék tudományos munkálkodásának folytatásá-
val. Ezenkívül a legtöbb vidéki városban, ahol középiskoláinknak zöme van, több-
nyire hiányzanak a szükséges könyvtárak, a műszerek és főképpen a kulturális
környezet ahhoz, hogy a fiatal tudós tovább fejlődhessék. Hányan indultak el az
egyetemről igazi tudományos hivatottsággal és nagy tervekkel s váltak a vidéki
viszonyoknak kicsinyes légkörében szárnyaszegettekké. Sok igazi tehetség kallódott
el így a magyar művelődésnek nem csekély kárára. Voltaképpen csak két státus
szolgálja nálunk a tudományos utánpótlás nagy ügyét, mégpedig főiskoláink tudomá-
nyos segédszemélyzete, az adjunktusi, asszisztensi és egyéb alkalmazások, továbbá
a Gyűjteményegyetem tudományos tisztviselői kara és tudományos segédszemélyzete.

A Gyűjteményegyetem megalkotása előtt nagyobb státusa csak a Nemzeti
Múzeum kötelékében összefoglalt hat tárnak volt.¹ Ellenben az Országos Levéltár,²
de különösen a Szépművészeti-³ és Iparművészeti Múzeum⁴ csak szerfölött kis lét-
számmal bírt, amely széttagoltság mellett rendszeres előmenetelről ez utóbbi intéze-
teknél szó sem lehetett, mert a kis státusoknál, ha az idősebbek tovább szolgálnak,
minden előmenetel megakad, viszont ha néhány idősebb egyén egyszerre vagy
gyors egymásutánban távozik, indokolatlanul rohamos az előmenetel is. A gyűjte-
ményegyetemi gondolatnak harmadik lényeges alkateleme az volt tehát, hogy ezeket
a törpe létszámokat legalább a mi viszonyaink szerint nagyobb tisztviselői státusba
összevontuk s ebbe utóbb beleolvastottuk a későbbben csatlakozott intézetek sze-

¹ 86 saját és 2 beosztott tisztviselő.

² 20 tisztviselő.

³ 15 tisztviselő.

⁴ 9 tisztviselő.

mélyzetét is úgy, hogy az időközi fejlődés figyelembevételével a Gyűjteményegyetemnek ma 100 tudományos tisztviselője és 40 tagból álló tudományos segédszemélyzete van, akikhez aránylag csekélyebb számú adminisztratív alkalmazott járul. Az ilyen nagyobb létszámban elhalálozás és nyugdíjbavonulás révén évente rendszeresen fordul elő bizonyos fogyaték és így az egész vonalon rendszeres is az előmenetel, ami lényegesen hozzájárul a személyzet belső megnyugvásához és elégedettségéhez.

A második lépés az így létesített tudományos tisztviselői kar keretében a kellő tudományos utánpótlás biztosítására az, hogy a kezdő állásokra való kinevezésnél és a magasabb állásba való előléptetésnél mindenkor a szelekció és ne a protekció érvényesüljön. A szelekció intézményes megszervezése végelt a Gyűjteményegyetemi Tanácsot, amint azt az autonómiáról szólva már érintettük, az 1922. évi XIX. t.-c. 3. §-ának 2. pontja jelölési joggal ruházta fel olyan értelemben, hogy a miniszter csak azokat hozhatja az államfőnek kinevezésre javaslatba, illetve alacsonyabb állásoknál csak olyanokat nevezhet ki maga, akiket a Tanács kandidál. Minthogy pedig a Tanácsban annak a szaknak professzorai helyet foglalnak, amely szakhoz a jelölt tartozik, azért e révén az egyetemi tanárok számára lehetővé válik, hogy tudományos hajlamú növendékeiket a Gyűjteményegyetemnél álláshoz juttathassák. És a Gyűjteményegyetemnek ez az autonómiája olyan messzemenő és annyira garantált, hogy abban az esetben, ha olyan nevezetnék ki, aki jelölve nem volt, a Gyűjteményegyetemi Tanács a kinevezés hatálytalanítása céljából panasszal fordulhat a magyar királyi közigazgatási bírósághoz. A megcsonkult kis Magyarország erőihez viszonyítva nagy áldozatot hoz akkor, amikor száz személyből álló tudományos tisztviselői kart tart fenn. Hogy ezek az áldozatok valóban gyümölcsözők legyenek, emberi számítás szerint ki kellett zárni minden olyan lehetőséget, amely méltatlanoknak, kevésbé tehetségeseknek vagy előképzettséggel nem bíróknak a státusba való betolakodására vezethet.

Kezdetől fogva tisztában voltunk azzal, hogy az 1922. évi XIX. t.-c. 4. §-a nagyigényű kijelentést tett akkor, amikor a Gyűjteményegyetem alkalmazottainak főcsoportját „tudományos” tisztviselői karnak minősítette. Mert valójában, ha komolyan vesszük e szót: tudományos, akkor ezzel a tisztviselői karral szemben a legszigorúbb, a legmagasabb mértéket kell alkalmazni. Ezzel összhangban mondja ki az imént idézett szakasz, hogy a tudományos tisztviselői kar elméleti minősítése rendszerint a bölcsészeti doktorátus. Minősít továbbá bármely egyetemi doktorátus vagy műegyetemi mérnöki oklevél. Ezek tudvalevően legmagasabb elméleti minősítéseink. De itt nem állunk meg, hanem, mint a Gyűjteményegyetemnek megválasztott elnöke, a Tanáccsal teljes egyetértésben azt a gyakorlatot követem, hogy a Gyűjteményegyetemnél a tudományos tisztviselőség várományosaként csak olyanokat alkalmazunk, akik valamelyik Collegium Hungaricum kötelékében vagy kézi ösztöndíjjal hosszabb időt töltöttek külföldön, sőt ezen tovább menve, elvként állítottuk fel azt is, hogy a VIII. fizetési osztályban már korábban alkalmazott tudományos tisztviselők újabb előmenetelre csak abban az esetben tarthatnak számot, ha utólag legalább egy évet töltenek szakmájuknak megfelelő tanulmányokban a külföldön. Ennek lehetővé tétele céljából az 1927. évi XIII. törvénycikknek 5. §-a ki is mondja, hogy az Országos Magyar Gyűjteményegyetem tudományos tisztviselőinek legalább 5%-a részére minden évben ösztöndíjat kell biztosítani. Összefoglalva az elmondottakat, megállapíthatjuk, hogy az intézkedéseknek imént ismertetett rendszerével kettőt feltétlenül biztosítani lehet. Először azt, hogy csak a legmagasabb elméleti minősítéssel

bírók nyerjenek a Gyűjteményegyetem tudományos tisztviselői karában alkalmazást. Másodsor pedig azt, hogy csak külföldön hosszabb tanulmányt végzett, világlátott egyének jussanak be a kultúrpolitikailag oly fontos testületbe.

Az államtudományi kutatásoknak igen érdekes és vonzó tárgya lenne annak a kérdésnek a megvilágítása, hogy a törvényjavaslatokhoz eredetileg fűzött indoklásokban felállított célkitűzések, kifejezett várakozások, bejelentett átalakulások utóbb, a törvény végrehajtása rendjén mennyiben váltak be. Főleg pedig tanulságos lenne ellenőrizni azt, hogy a külön törvénnyel alkotott nagyobb intézmények mennyiben váltották be az organizátorok és kodifikátorok részéről hozzájuk fűzött reményeket. Mert a dolgok létesülésének talán legszebb és mindenestre legérdekesebb stádiuma a tervezetés, logikai szempontból szép művelet az indokoknak rendszeres felépítése. De mindez csak távolbanzés, afféle prognózis — a döntő nagy tényező mégis csak az élet a maga rideg, lehűtő valóságaival, amely eloszlatja a remények lenge ködképét s könyörtelenül érvényt szerez a brutális realitásoknak. A gyűjteményegyetemi gondolat és az azt megvalósító törvényjavaslat kétségtelenül kísérlet volt, egy nagyobb tudománypolitikai kísérlet, amelynek megkoncipiálásánál külföldi példákat nem követhettünk, külföldi tanulságok rendelkezésünkre nem álltak. A Gyűjteményegyetem megalapítása óta immár több mint 8 év telt el, ami már elég hosszú idő arra, hogy megállapítható legyen, bevált-e a kísérlet, valóra váltak-e azok a remények, melyeket megalkotásakor tápláltunk. Erre a kérdésre nem állításokkal és okoskodásokkal, hanem csak a tények felsorolásával szabad válaszolni.

Épületek emelésével és felszerelésével, organizatórius törvények és szervezeti szabályrendeletek alkotásával az intézmények virágzásának csak külső előfeltételeit lehet megteremteni; de az így megalkotott keretet tevékenysége, munkája révén csak az ember, az egyéniség töltheti meg belső tartalommal. Elsősorban arról kell tehát számot adnunk, hogy minő eredményeket értünk el *a tudósképzés, a tudományos utánpótlás biztosítása terén* s ez alapon mint alakult ki a Gyűjteményegyetem tudományos tisztviselői kara. A doktori fok elnyerése és külföldi tanulmányok után immár 30-an kerültek a Gyűjteményegyetem státusába és ezenfelül a Gyűjteményegyetemnél nyert alkalmaztatás után még 20-an mentek külföldi Collegium Hungaricumba vagy kaptak kézi ösztöndíjat úgy, hogy ezidőszert 50* ott azoknak

* Az Országos Magyar Gyűjteményegyetem tisztviselői létszámában vannak alkalmazva: 1. *Asztalos Miklós dr.* (történelem-magyar szakos, kiküldetési helye: Berlin, alkalmazási helye: Magyar Nemzeti Múzeum), 2. *Balogh Jolán dr.* (művészettörténelem, Róma, Orsz. Magy. Szépművészeti Múzeum), 3. *Bartha Dénes dr.* (zenetörténet, Berlin, Magyar Nemzeti Múzeum), 4. *Csik Lajos dr.* (orvos, örökléstan, Berlin, tihanyi Magyar Biológiai Kutatóintézet), 5. *Csizik Nóra* (grafika, Páris, Magyar Nemzeti Múzeum), 6. *Deér József dr.* (magyar-történelem, Bécs, Magyar Nemzeti Múzeum), 7. *Dudich Endre dr.* (matematika-természettudomány, Nápoly, Magyar Nemzeti Múzeum), 8. *Dunst László dr.* (matematika-fizika, Berlin, Csillagvizsgáló Intézet), 9. *Fekete Lajos dr.* (történelem-latin, Berlin, Országos Levéltár), 10. *Fekete-Nagy Antal dr.* (történelem, Bécs, Országos Levéltár), 11. *Fettich Nándor dr.* (archaeológia, Berlin, Magyar Nemzeti Múzeum), 12. *Genthon István dr.* (művészettörténet-archaeológia, Róma, Magyar Nemzeti Múzeum), 13. *Gombosi György dr.* (művészettörténelem, Róma, Orsz. Magy. Szépművészeti Múzeum), 14. *Goriupp Alice dr.* (magyar-német, Bécs, Magyar Nemzeti Múzeum), 15. *Halász Gábor dr.* (magyar-irodalomtörténet, Páris, Magyar Nemzeti Múzeum), 16. *Herzog József dr.* (jogtudomány, Bécs, Országos Levéltár), 17. *Horváthné Pálffy Ilona dr.* (történelem-magyar, Bécs, Országos Levéltár), 18. *Ila Bálint dr.* (történelem-latin, Bécs, Országos Levéltár), 19. *Iványi-Grünwald Béla dr.* (történelem-magyar, Bécs, Magyar Nemzeti Múzeum), 20. *Jánossy Dénes dr.* (jog- és államtudomány, Bécs, Amerika, bécsi levéltári szolgálat), 21. *Jónás Elemér dr.* (archaeológia, Róma, Magyar Nemzeti Múzeum), 22. *Kapossy János dr.* (művészettörténelem, Bécs, Országos Levéltár), 23. *Katona Lajos dr.* (kinai-török nyelvészet, Páris, Magyar Nemzeti Múzeum), 24. *Knieszsa István dr.* (magyar-történelem, Berlin, Magyar Nemzeti Múzeum)

a száma, akik beható külföldi tanulmányokat végeztek. Sőt ezenfelül is még 7-en voltak a Gyűjteményegyetem személyzetében, akik ösztöndíjjal külföldön dolgoztak, utóbb azonban egyetemi katedrára kerültek, vagy meghaltak, vagy egyébként távoztak. Összevetve ezekkel az adatokkal azt, hogy a Gyűjteményegyetem tudományos tisztviselői karának legújabban megszabott végleges létszáma 100, megállapíthatjuk, hogy az e státus felének, éppen 50%-ának utánpótlására szükséges ifjú nemzedék a Gyűjteményegyetem keretében már rendelkezésre áll. Ha ezt a kinevezési politikát még a következő két nyolcéves cikluson át következetesen alkalmazzuk, akkor a Gyűjteményegyetem egész tudományos tisztviselői kara majd az így előkészített egyénekből áll. A gyűjteményegyetemi státus belértékére kedvező tünet az is, hogy kebeléből a ciklus folyamán 16-an kerültek egyetemi tanszékre és pedig: 8-an a budapesti, 3-an a debreceni, 2-en a szegedi, 2-en a pécsi és 1 a római egyetemre.*

A Collegium Hungaricumok növendékeinek és külföldi ösztöndíjasainknak számottevő része a Gyűjteményegyetem személyzetében kapott alkalmazást; de egyébként is a Gyűjteményegyetem Tanácsa és az Ösztöndíjtanács mint összefüggő és sok tekintetben összefonódó intézmények vannak szervezve s ezért úgy érzem, hogy nem térek el a főtárgyamtól akkor, amikor a külföldi ösztöndíjkiadvány legfőbb adatait és eredményeit ismertetem. A mai napig külföldön voltak, illetve vannak mindössze 615-en, akik közül az 1930/31-ik tanévben most külföldön vannak 143-an; hazajött, de tanulmányait még folytatja 15 s így eddig 457-en végeztek. Ebből — mint láttuk — a Gyűjteményegyetem kebelében helyezkedett el 50, egyetemek és más főiskolák tuda-

25. *Koller Pius dr.* (természettudomány, örökléstan, Cambridge, tihanyi Magyar Biológiai Kutatóintézet), 26. *Kossányi Béla dr.* (történelem-földrajz, Berlin, Országos Levéltár), 27. *Krbek Ferenc dr.* (matematika-csillagászat, Berlin, Csillagvizsgáló-Intézet), 28. *Lassovszky Károly dr.* (matematika-fizika, Amerika, Csillagvizsgáló-Intézet), 29. *Méhes Gyula dr.* (orvos, Bécs, tihanyi Magyar Biológiai Kutatóintézet), 30. *Mihalik Sándor dr.* (művészettörténelem, Róma, Orsz. Magy. Iparművészeti Múzeum), 31. *Miskolczy Gyula dr.* (történelem, Bécs, Római Magyar Intézet), 32. *Müller Sándor dr.* (természetrajz-kémia, Berlin, tihanyi magyar Biológiai Kutatóintézet), 33. *Oberschall Magda dr.* (művészettörténelem, Páris, Orsz. Magy. Iparművészeti Múzeum), 34. *Oroszlán Zoltán dr.* (archaeológia, Berlin, Róma, Orsz. Magy. Szépművészeti Múzeum), 35. *Paulinyi Oszkár dr.* (történelem-latin, Bécs, bécsi levéltári szolgálat), 36. *Paulovics István dr.* (archaeologia, Róma, Magyar Nemzeti Múzeum), 37. *Párdányi Miklós dr.* (jogtudomány, Páris, Országos Ösztöndíjtanács), 38. *Pleidell Ambrus dr.* (történelem-latin, Bécs, Országos Levéltár), 39. *Prohászka Lajos dr.* (filozófia, Berlin, Orsz. Könyvforgalmi és Bibliográfiai Központ), 40. *Rásonyi Nagy László dr.* (török filológia, Berlin, Magyar Tudományos Akadémia), 41. *Szalay Tibor dr.* (geológia, Bécs, Magyar Nemzeti Múzeum), 42. *Szendrey Ákos dr.* (közgazdaság, Bécs, Magyar Nemzeti Múzeum), 43. *Tompa Ferenc dr.* (archaeológia, Bécs, Magyar Nemzeti Múzeum), 44. *Tóth László dr.* (történelem-latin, Róma, Magyar Nemzeti Múzeum), 45. *Tremel Lajos dr.* (német-francia, Berlin, Magyar Nemzeti Múzeum), 46. *Török Pál dr.* (történelem-földrajz, Bécs, Magyar Tudományos Akadémia), 47. *Varga Endre dr.* (történelem-földrajz, Bécs, Országos Levéltár), 48. *Varga Sándor dr.* (filozófia, Berlin, Magyar Tudományos Akadémia), 49. *Váczy Péter dr.* (magyar-történelem, Bécs, Magyar Nemzeti Múzeum), 50. *Várady Imre dr.* (magyar-német, Róma, Római Magyar Intézet).

* 1. *Alföldi András dr.* (ókori történelmi tanszék, Debrecen, 1931 óta pedig érem- és régiségtani katedra, Budapest), 2. *Bajza József dr.* (horvát nyelv és irodalom, Budapest), 3. *Baranyai Béla* (magyar alkotmány- és jogtörténet, Debrecen), 4. *Báró Brandenstein Béla dr.* (filozófia, Budapest), 5. *Eckhart Ferenc dr.* (magyar alkotmány- és jogtörténet, Budapest), 6. *Báró Fejérváry Géza dr.* (állattan, Pécs), 7. *Fogel József dr.* (ókori történelem, Szeged), 8. *Gerevich Tibor dr.* (keresztény régészet és művészettörténelem, Budapest), 9. *Hajnal István dr.* (újkori egyetemes történelem, Budapest), 10. *Hankó Béla dr.* (állattan, Debrecen), 11. *Holub József dr.* (magyar történelem, Pécs), 12. *Hóman Bálint dr.* (magyar történelem, Budapest), 13. *Lukinuch Imre dr.* (kelet európai történelem, Budapest), 14. *Mályusz Elemér dr.* (magyar történelem, Szeged), 15. *Miskolczy Gyula dr.* (magyar történet és irodalom, Róma), 16. *Soó Rezső dr.* (növénytan, Debrecen).

mányos személyzetében működik 130¹, akik közül egyetemi katedrára jutott 10 (2 Budapesten, 5 Szegeden és 3 Debrecenben)², továbbá középiskolánál kapott alkalmazást 84³ s így a végzett 457-ből csak ebben a három főcsoportban 264-en nyertek alkalmazást, ami a tanulmányait befejezett külföldi ösztöndíjasoknak több mint 57%-át

¹ *Egyetemek és más főiskolák tudományos személyzete:* 1. *Alföldi András dr.* (archaeológus, Bécs, egyet. tanár, Budapest). 2. *Annau Ernő dr.* (Berlin, gyógyszerani int. tanársegéd, Budapest). 3. *Artnér Edgár dr.* (Róma, a Közp. Papnevelő prefektusa, Budapest). 4. *Bakucz József dr.* (Berlin, tanársegéd, Debrecen). 5. *Balog Albin dr.* (Róma, bencés főisk. tanár, Esztergom). 6. *Baranyai Béla* (jogtörténész, Bécs, egyet. tanár, Debrecen). 7. *Baráth Jenő dr.* (Bécs, III. sz. belklinikai tanársegéd, Budapest). 8. *Barla-Szabó Jenő dr.* (Bécs, gyermekklinikai tanársegéd, Pécs). 9. *Bay Zoltán dr.* (fizika-matematika, Berlin, egyet. tanár, Szeged). 10. *Beőthy Konrád dr.* (Bécs, orvostani int. tanársegéd, Pécs). 11. *Berky Ilona dr.* (német-francia, Bécs, egyet. kvtári, óradíjas, Debrecen). 12. *Binder-Kotrba Géza dr.* (vegyész, Berlin, c. rk. tanár a Műegyetemen). 13. *Bisztray Gyula* (bibliográfia, Páris, egyet. kvtári s. őr, Budapest). 14. *Blaskó Róbert dr.* (Páris, belklinikai tanársegéd, Pécs). 15. *Báró Brandenstein Béla dr.* (filozófia, Berlin, ny. rk. tanár, Budapest). 16. *Bruckner Győző dr.* (vegyész, Berlin, egyet. vegytani int. tanársegéd, Szeged). 17. *Buday László dr.* (Berlin, I. sz. belklinikai tanársegéd, Budapest). 18. *Bulla Béla dr.* (földrajz-történelem, Berlin, egyet. földr. int. tanársegéd, Budapest). 19. *Burg Ete dr.* (orvos, Bécs, szülészeti klinikai adjunktus, Pécs). 20. *Deutsch Dezső dr.* (Berlin, klin. gyakornok, Budapest). 21. *Dex Ferenc* (festő, Róma, képzőműv. főisk. tanársegéd, Budapest). 22. *Doleschall Frigyes dr.* (Bécs, tanársegéd, Debrecen). 23. *Dreguss Miklós dr.* (Bécs, tanársegéd, Debrecen). 24. *Elischer Pál* (Amerika, műgyet. adjunktus, Budapest). 25. *Egry Gyula dr.* (filológus, Róma, olasz lektor, Budapest). 26. *Eperjessy Kálmán dr.* (történelem-latin, Bécs, tanárképző, Szeged). 27. *Erdey Dezső* (szobrász, Páris-Róma képzőműv. főisk. tanársegéd, Budapest). 28. *Erdey-Gruz Tibor* (kémia fizika, Bécs, kémiai int. tanársegéd, Budapest). 29. *Fitz József dr.* (bibliográfia, Berlin, a pécsi egyet. kvtár igazgatója). 30. *Fogel József dr.* (történelem, Róma, egyet. tanár, Szeged). 31. *Gaál András dr.* (Bécs, III. sz. belklinikai tanársegéd, Budapest). 32. *Gál János* (magyar-történelem, Berlin, tanárképző főiskola, Szeged). 33. *Göttche Oszkár* (Bécs, tanársegéd, Pécs). 34. *Gaertner Nándor dr.* (Bécs, tanársegéd, Debrecen). 35. *Geldrich János dr.* (Berlin, c. tanársegéd, Budapest). 36. *Gulácsy Zoltán dr.* (Bécs, tanársegéd, Szeged). 37. *Hantos Gyula* (Bécs, gazdasági földr. int. tanársegéd, Budapest). 38. *Hermann János dr.* (Bécs-Berlin, tanársegéd, Budapest). 39. *Horváth Barna dr.* (jogbölcsész, Bécs, rk. tanár, Szeged). 40. *Ikotits József dr.* (Róma, teológiai tanár, Kalocsa). 41. *Imre Lajos dr.* (vegytanmenyiség, Berlin, Rádiológiai Intézet, Budapest). 42. *Jakob Mihály dr.* (Bécs, tanársegéd, Budapest). 43. *Jancsó Miklós dr.* (Berlin, tanársegéd, Szeged). 44. *Janicsek József dr.* (Amerika, műgyet. adjunktus, Budapest). 45. *Jálich Ernő* (Róma, képzőműv. főisk. tanársegéd, Budapest). 46. *Jendrassik Loránd dr.* (Berlin, élettani int. tanársegéd, Pécs). 47. *Juhász László dr.* (latin-görög, Róma, tanárképző főisk., Szeged). 48. *Karácsonyi László* (vegyésmérnök, Amerika, műgyet. adjunktus, Budapest). 49. *Karoliny Lajos dr.* (Bécs, kórbonctani int. tanársegéd, Budapest). 50. *Kálló Antal dr.* (Páris, tanársegéd, Szeged). 51. *Keller Ferenc dr.* (Berlin, belklinikai adjunktus, Debrecen). 52. *Kerényi Károly dr.* (archaeológus, Görögország, tanár a budapesti tanárképzőn). 53. *Kertész László dr.* (Bécs, nőgyógyászati klinikai tanársegéd, Budapest). 54. *Kesselyák Adorján dr.* (természettud. vegytan-földrajz, Berlin, egyet. zoológiai int. tanársegéd, Budapest). 55. *Klobusitzky Dénes* (Bécs, élettani int. vezetője, Pécs). 56. *Koch Ferenc* (Berlin, gazdasági földr. int. tanársegéd, Budapest). 57. *Kocsis Jászló* (Páris, műgyet. tanársegéd, Budapest). 58. *ifj. Kövesdi-Boér Elek dr.* (jogász, Berlin, jogakad. tanár, Kecskemét). 59. *Kriegl Kálmán dr.* (Bécs, anatómiai int. gyakornok, Pécs). 60. *Krompecher György* (Róma, műgyet. tanársegéd, Budapest). 61. *Kubacska András dr.* (Bécs, közgazd. egyet. tanársegéd, Budapest). 62. *Kukán Ferenc dr.* (Bécs, szemklinikai tanársegéd, Pécs). 63. *Kultsár Ferenc dr.* (Bécs, ideigl. klinikai tanársegéd, Debrecen). 64. *Lányi Béla* (Berlin, műgyet. adjunktus, Budapest). 65. *Landgraf Jenő dr.* (Bécs, sebészeti klinikai tanársegéd, Budapest). 66. *Lengyel Béla* (vegyésmérnök, Bécs, kémiai int. tanársegéd, Budapest). 67. *Lukács József dr.* (Bécs, tanársegéd, Budapest). 68. *Lukcsics Pál dr.* (latin-történelem, Róma, az Eötvös Kollégium tanára). 69. *Magyary Kornél dr.* (Bécs, női klinikai tanársegéd, Debrecen). 70. *Markó Dénes dr.* (Bécs, röntgenint., Debrecen). 71. *Matolcsy Mátyás* (London, műgyet. tanársegéd, Budapest). 72. *Matolcsy Tamás dr.* (Bécs, sebészeti klinikai műtőorvos, Budapest). 73. *Mályusz Elemér dr.* (történelem, Bécs, egyet. tanár, Szeged). 74. *Máté Káoly dr.* (magyar-német, Berlin

német lektor, Pécs). 75. *Mendöl Tibor* (történelem földrajz, Bécs, egyet. földr. int. gyakornok, Debrecen). 76. *Micseh Gábor dr.* (Berlin, kórbonctani int. tanársegéd, Budapest). 77. *Mihályi Ernő dr.* (történelem-latin, Róma, bencés főisk. tanár). 78. *Mikó Gyula dr.* (Bécs, egyet. gyógyszerészeti vezetője, Debrecen). 79. *Molnár Elek dr.* (Bécs, belgyógy. klinikai tanársegéd, Debrecen). 80. *Moravcsik Gyula dr.* (történelem, Róma, az Eötvös Kollégium tanára). 81. *Moór Elemér dr.* (folklorista, Berlin, tanár a főiskola. tanárképzőn, Szeged). 82. *Mosonyi János dr.* (Berlin, élettani int. adjunktus, Budapest). 83. *Németh László dr.* (Berlin, belklinikai tanársegéd, Budapest). 84. *Niemczik Géza dr.* (Bécs, adjunktus, Pécs). 85. *Nyáry András dr.* (Bécs, gyakornok, Szeged). 86. *Orbán György dr.* (matematika-fizika, Bécs, orvosfizikai int. tanársegéd, Pécs). 87. *Orosz Dezső dr.* (Bécs, klinikai tanársegéd, Pécs). 88. *Pintér-Kovács Zsigmond dr.* (Bécs, belklinikai tanársegéd, Budapest). 89. *Poldermann Lajos* (Bécs, közgazdaságtud. gyakornok, Budapest). 90. *Preininger Tamás dr.* (Bécs, bőrgyógy. klinikai adjunktus, Debrecen). 91. *Prochnow Ferenc dr.* (Bécs-Berlin, c. tanársegéd, Budapest). 92. *Puky Pál dr.* (Berlin, I. sz. sebészeti klinikai műtőorvos, Budapest). 93. *Pulay Ferenc* (Bécs, bányá- és erdőmérnöki főisk. tanársegéd, Sopron). 94. *Röchlich Károly dr.* (Berlin, adjunktus, Pécs). 95. *Rusznák Rezső dr.* (Bécs, államtud. szemináriumi asszisztens, Budapest). 96. *Sánthay Mária dr.* (magyar-olasz, Róma, egyet. kvtárőr, Budapest). 97. *Simon Sándor dr.* (Berlin, gyógyszerészeti int. tanársegéd, Budapest). 98. *Somogyi Antal* (Róma, róm. kath. teológiai tanár). 99. *Soó Rezső dr.* (növénytan, Berlin, egyet. tanár, Debrecen). 100. *Schmidt Lajos dr.* (Bécs-London, sebészeti klinikai m. tanár, Debrecen). 101. *Szabó Aladár* (magyar-francia, Páris, egyet. gyakornok, Pécs). 102. *vitéz Szabó Pál dr.* (történelem-olasz, Róma, egyet. kvtártiszt, Pécs). 103. *Szakáll Sándor dr.* (Berlin, élettani int. tanársegéd, Budapest). 104. *Szalay Béla dr.* (történelem-földrajz, Bécs, egyet. szakképzők, Budapest). 105. *Szathmáry Zoltán dr.* (Berlin, nőgyógy. klinikai tanársegéd, Budapest). 106. *Szádeczky-Kardos Tibor dr.* (Páris, adjunktus a Műegyetemen). 107. *Szellő Ferenc dr.* (Bécs, szül. klinikai tanársegéd, Pécs). 108. *Szepesváraljai Haendl Vilmos dr.* (jogász, Bécs, jogakad. tanár, Miskolc). 109. *Szokolay Margit dr.* (földrajz-történelem, Bécs, földr. int. gyakornok, Szeged). 110. *Teschler László dr.* (Bécs, belklinikai tanársegéd, Pécs). 111. *Tokody László* (Bécs, műgyet. adjunktus, Budapest). 112. *Tóka László dr.* (Bécs, ideg- és elmeklinikai tanársegéd, Szeged). 113. *Tóth Sándor dr.* (Berlin, női klinikai tanársegéd, Pécs). 114. *Törő Imre dr.* (Berlin, anatómiai int. tanársegéd, Debrecen). 115. *Thurzó Jenő dr.* (London, tanársegéd, Debrecen). 116. *Tüdős Endre dr.* (Bécs, tanársegéd, Budapest). 117. *Urbanek János* (Páris, műgyet. kiegészítő tanársegéd, Budapest). 118. *Ürmössyné Nagy Julia dr.* (történelem-földrajz, egyet. kvtári gyakornok, Szeged). 119. *Varga Nándor Lajos* (grafikus, London-képzőműv. főisk. tanársegéd, Budapest). 120. *Várkonyi Hildebrand dr.* (pedagógia-pszichológia, Páris, egyet. tanár, Szeged). 121. *Vásárhelyi Béla dr.* (Bécs, belgyógy. klinikai tanársegéd, Debrecen). 122. *Vásárhelyi Boldizsár* (Berlin, műgyet. tanársegéd, Budapest). 123. *Veér Tibor* (Amerika, műgyet. adjunktus, Budapest). 124. *Verzár Gyula* (Bécs, közgazd. egyet. gyakornok, Budapest). 125. *Veszélka József* (Berlin, h. előadó a bányá- és erdőmérnöki főiskolán, Sopron). 126. *Vörös Imre* (Amerika, műgyet. tanársegéd, Budapest). 127. *Wallisch Oszkár dr.* (olasz, Firenze, olasz lektor, Debrecen). 128. *Went István dr.* (Páris, Bakteriológiai Int., Budapest). 129. *Worsitz Frigyes* (erdőmérnök, Páris, erdőmérnöki főisk. tanár, Sopron). 130. *Zambra Alajos* (olasz, filológia, Róma, egyet. tanár, Budapest).

² *Ösztöndíjadományozás után lettek egyetemi tanárok:* 1. *Alföldy András dr.* (archaeológus Bécs, egyet. tanár, előbb Debrecenben, jelenleg Budapesten). 2. *Baranyay Béla dr.* (jogtörténész, Bécs, ny. r. tanár, Debrecen). 3. *Bay Zoltán dr.* (fizika-mathematika, Berlin, ny. rk. tanár, Szeged). 4. *br. Brandenstein Béla dr.* (filozófia, Berlin, ny. rk. tanár, Budapest). 5. *Fogel József dr.* (történelem, Róma, egy. ny. r. tanár, Szeged). 6. *Horváth Barna dr.* (jogbölcész, Bécs, ny. rk. tanár, Szeged). 7. *Mályusz Elemér dr.* (történelem, Bécs, ny. rk. tanár, Szeged). 8. *Soó Rezső dr.* (növénytan, Berlin, ny. rk. tanár, Debrecen). 9. *Várkonyi Hildebrand dr.* (pedagógia-pszichológia, Páris, ny. r. tanár, Szeged). 10. *Zambra Alajos* olasz filológia, Róma, ny. r. tanár, Budapest).

³ *Középfiskolai tanárok:* 1. *Antal László* (Bécs, magyar-német-filozófia, reálgymnázium, Sopron). 2. *Ambrus Ilma* (Róma, német-olasz, leányinternátus, Debrecen). 3. *Bán Imre* (Páris,

magyar-francia, reálgimn. Gyöngyös). 4. *Bariska Mihály dr.* (Páris, német-francia, az áll. tanárképző és gyakorló keresk. iskola h.-tanára, Budapest). 5. *Barta János* (Berlin, magyar-német, Keresk. Akadémia, Budapest). 6. *Bassola Zoltán* (Berlin, magyar-latin, reálgimn. Budapest). 7. *Binder Irén dr.* (Bécs, német-francia, áll. leányliceum, Szeged). 8. *Bodolay Erzsébet* (Páris, francia-német, Baár Madas leányliceum, Budapest). 9. *Bogyai Attila* (Bologna, latin-görög, Ujpest, áll. gymn.). 10. *Boros Lajos* (Bécs, természettudomány-földrajz, reálgimn., Szeged). 11. *Breznyánszky Aurél* (latin-német-francia, Cambridge, premontrei gimn. tanár). 12. *Buday Károly dr.* (Róma, történelem-latin, reálgimn. Ujpest). 13. *Brunner Vilmos* (közgazdász, Berlin, székesfővárosi tanár). 14. *Cser János* (Berlin, filozófia-pedagógia székesfőv. tanorcisk. tanár). 15. *Csuthy Gyula* (Róma, olasz-francia, Pécs, reálisk.). 16. *Dékány Ilona* (Bécs, magyar-német-francia, női felső keresk. iskola Kecskemét). 17. *Didováczy György* (Bécs, magyar-német, Budapest, VI. ker. reálgimn.). 18. *Eckmann János* (Bécs, magyar-német, reálgimn. h.-tanár, Keszthely). 19. *Fábián István* (Páris, francia, jászópremontrei gimn. Gödöllő). 20. *Feketéné Techert Margit dr.* (Páris, francia-magyar, központi szolgálatlételre berendelve). 21. *Ferenczy Géza* (Bécs, német, Theresianum, Bécs). 22. *Fleischer Gyula* (Bécs, művészettörténet, Bécsi Magyar Történelmi Intézet). 23. *Girschik Géza dr.* (Róma, matematika, Toldy Ferenc reálisk. Budapest). 24. *Gruber Miklós dr.* (Bécs, magyar-német, VIII. ker. reálgimnázium Budapest). 25. *Hahn Gellért* (Páris, francia, Kemény Zs. reálisk. Budapest). 26. *Halász Antal* (Bécs, latin-német, Kispest, reálgimn.). 27. *Juhász Jenő dr.* (Berlin, magyar-latin, székesfőv. polg. iskolai tanár, Budapest). 28. *Kenyeres Elemér* (Genf, filozófia-pedagógia, óvónőképzőint. tanár, Budapest). 29. *Kereszturi Dezső* (Bécs, magyar-német, h. tanár, Budapest, reálgimn.). 30. *Keresztury Kálmán* (Bécs, német-francia, reálgimn. Szombathely). 31. *Kiss Károly Ernő* (Bécs, történelem-magyar, reálgimn. h. tanár, Csongrád). 32. *Konecsny Ede* (Bécs, német, h.-tanár, m.-gimn. Rákospalota). 33. *Kovács Arisztid* (angol, Cambridge, bencés reálgimn. tanár). 34. *Kozáky István* (magyar-német, Bécs, piarista-gimn. tanár). 35. *Kőműves Géza* (Bécs, német, polg. isk. h.-tanár, Mátészalka). 36. *Körmöczy László* (Berlin, magyar-német, nagykőrösi református gimnázium). 37. *Kubek Edith* (Páris, francia-német, Erzsébet Nőiskola, Budapest). 38. *Kunczer Gyula* (Bécs, magyar-német, Sopron, reálgimnázium). 39. *Lovas Elemér dr.* (művészettörténet, Róma, bencés tanár). 40. *Lukič Gyula* (Róma, olasz-német, Pécs, reálgimnázium). 41. *Magyary Károly* (Bécs, okl. tanító, r. tanár, tanítóképzőintézet, Sárospatak). 42. *Maurer Jenő* (Bécs, latin-német, Kiskunhalas, reálgimnázium). 43. *Melzner Károly* (Bécs, történelem-magyar, tanítóképző, Kiskunfélegyháza). 44. *Miskolczi István* (latin-történelem, Róma, piarista tanár, Budapest). 45. *Módi Mihály dr.* (Görögország, görög, leányliceum, Győr). 46. *Németh István* (Páris, Bécs, francia-német, reálgimn., Szeged). 47. *Pallos László* (Bologna, német-olasz h.-tanár, Pestújhely). 48. *Papp Zoltán dr.* (Berlin, Bécs, magyar-német, középisk. tanár, Jászapáti). 49. *Péczeli László* (Bécs, német-magyar, Keszthely, reálgimn.). 50. *Polcsik Lénárd* (angol, Cambridge, piarista tanár). 51. *Puhr Ferenc dr.* (Bécs, német-latin, Szécsenyi gyak. reálisk. Pécs). 52. *Rácz Elemér dr.* (Bécs, történész, reálgimn., Ujpest). 53. *Reisz Karolin* (Bécs, latin-görög, Erzsébet-nőisk., Budapest). 54. *Salacz Gábor* (Bécs, történelem-földrajz, Theresianum, Bécs). 55. *Sipos Lajos* (Páris, magyar-francia, reálisk., Hatvan). 56. *Skala István* (Bécs, német-magyar, Mezőkövesd, reálgimn.). 57. *Sulhan György* (latin-német, Bécs, piarista tanár). 58. *Schmidt Alfréd* (Páris, francia, Hűvösvölgyi reálisk., Budapest). 59. *Schmidt Mihály* (angol, London, piarista tanár). 60. *Schmidt Miklós* (Aberdeen, angol-görög, II. ker. gimn., Budapest). 61. *Schwartz Sebestyén* (Bécs, német, felső keresk. isk. r. tanár, Győr). 62. *Simon Blanka* (Páris, francia-magyar, Erzsébet Nőiskola, Budapest). 63. *Speneder Andor* (Bécs, német-magyar, áll. felső keresk. isk. h.-tanár, Sopron). 64. *Staud Géza* (Páris, francia-magyar, reálgimn. óraadó-tanár, Budapest). 65. *Stubenvoll Károly* (Bécs, német-latin, Mintagimn. Budapest). 66. *Szalay György* (Bécs, német-francia, reálgimn. óraadó-tanár, Budapest). 67. *Szalay J. Jeromos* (francia, Páris, bencés tanár). 68. *vitész Szarka Géza* (Berlin, magyar-német, leányliceum, Székesfehérvár). 69. *Szász Pál dr.* (Berlin, matematika-fizika-középiskolai tanár, Budapest). 70. *Székely Ottokár* (történelem-latin, Bécs, cisztercita tanár). 71. *Szilágyi Kristóf* (Bécs, magyar-német közs. polgáriskolai tanár, Mindszent). 72. *Szerb Antal* (London, magyar-német, székesfőv. keresk. tanár). 73. *Szüts Ferenc* (francia, Páris, piarista tanár). 74. *Táborszky Ottó* (Bécs, történelem, VI. ker. gimn. tanár, Budapest). 75. *Teller József* (német-latin, Bécs, piarista tanár). 76. *Tettemanti Béla* (Bécs, filozófia-pedagógiai Szeged tan. képzőhöz beosztott r. tanár). 77. *Törekly Ella* (Genf, magyar-francia, VI. kerületi leányliceum, Budapest). 78. *Urbányi János* (Bécs, német-magyar, keresk. isk. főgazg. Budapest). 79. *Vasshegyi Margit dr.* (Páris, francia, Erzsébet nőisk. Budapest). 80. *Veress Pál* (Berlin, matematika, gimn. Pesterzsébet). 81. *Vidos E. Benedek* (Róma, történész, reálgimn. VIII. ker. Budapest). 82. *Walder Vilma* (Bécs, német-francia, VI. ker. leányliceum, Budapest). 83. *Wenk Endre* (Bécs, magyar-német, Szeged, reálgimn.). 84. *Willer József* (Aberdeen, angol-német, III. ker. áll. gymn. Budapest).

teszi. Ezenkívül ösztöndíjasaink közül egyéb közszolgálatban áll 57¹, művész 31², egyéb szabad pályákon működik 41³, teológus 24⁴, 5-en sajnos elhaltak, a nők közül többen férjhezmentek.

A tudományos utánpótlás kialakulásának ismertetése után az intézmények fejlődését kell vázolni. Amint már kifejtettük, a Gyűjteményegyetem négy alapintézménye az Országos Levéltár, a Nemzeti, továbbá a Szépművészeti és az Ipar-

¹ *Egyéb közszolgálatban állók:* 1. *Ajtay Gábor* (jogász, Genf, pü. fogalmazó), 2. *Bartha Imre dr.* (Páris, törvsz. jegyző, Budapest), 3. *Benedek László dr.* (vegyszermérnök, Berlin, az erjedéstani állomás szaknapidijasa), 4. *Csánk Béla dr.* (London, törvsz. jegyző, Budapest), 5. *Cserta Kálmán* (Bécs, joggyakornok, Budapest), 6. *Dekreczeny László* (magyar-német, Bécs, Horthy-kollégiumi s.felügyelő, Szeged), 7. *Desső Antal dr.* (közgazdász, Berlin, pü. segédtitkár), 8. *Ferenczy Károly dr.* (orvos, Bécs, fogászati röntgenlaboratórium vezetője), 9. *Grosschmidt Sándor dr.* (Páris, táblai tanácsjegyző), 10. *Vitéz Guothfalvi Dorner Zoltán dr.* (államtud. doktor, gépészmérnök, Páris, min. s.-titkár), 11. *Hadnagy Albert* (történelem-földrajz, Bécs, Tolna megye főlevéltárnoka), 12. *Hajdrik Sándor dr.* (jogász, Páris, fogalmazó), 13. *Hasskó Sándor* (állatorvos, Berlin, oltóanyagterm.-int. tisztv., Budapest), 14. *Helzel Géza* (angol-német, Aberdeen, Horthy-kollégiumi felügyelő, Szeged), 15. *Horánszky László dr.* (Aberdeen, törvsz. jegyző), 16. *Horusitzky Ferenc dr.* (természetrajz-vegytan, Páris, földtani int. tanársegéd), 17. *Horváth Henrik dr.* (müörténész, Róma, székesfővárosi múz. ör), 18. *Jajczay János dr.* (müörténész, Róma, székesfővárosi könyvtárör), 19. *Jambrekovich László dr.* (jogász, Bécs—Páris, külügymin. fogalmazó-gyakornok), 20. *Janik Gyula dr.* (jogász-közgazdász, Beilin, segédfogalmazó), 21. *Juhász Kálmán János* (gépészmérnök, Amerika, min. főmérnök), 22. *Kálnoki Bedő Albert dr.* (jogász, Páris, törvsz. jegyző, közp. szolgálatra berendelve), 23. *Kertész István dr.* (Páris, törvsz. jegyző), 24. *Kiss Judith* (angol-német, Aberdeen, angol-magyar iskola vezetője, Budapest), 25. *Klein Gáspár* (magyar-történelem, Bécs, Borsod megye főlevéllárnoka), 26. *Korek Valéria*, férj. Iványi-Grünwaldné (történelem földrajz, Bécs, székesfőv. könyvtár), 27. *Lőrincz Ferenc dr.* (orvos, London, Orsz. Közegészségügyi Int. adjunktus), 28. *Nagy Lajos dr.* (archaeologus, Róma, székesfőv. múz. ör), 29. *Nádujfalvy József dr.* (közgazdász, London, O. T. I. fogalmazó), 30. *Náray-Szabó István dr.* (mérnök, Berlin, Horthy-kollégiumi adjunkt., Szeged), 31. *Neubauer Gyula dr.* (jogász, Berlin, pü. tanácsos), 32. *Némethy Imre* (jogász, Bécs, törvsz. bíró, közp. szolg. berendelve), 33. *Nyiredy István* (állatorvos, Berlin), 34. *Pataky Mária dr.* (történelem-latin, Berlin, kir. s.-tanfelügyelő, közp. szolgálatra berendelve), 35. *Prokop Gyula dr.* (Bécs, joggyakornok, Budapest), 36. *Rakusz Gyula dr.* (természetrajz-vegytan, Bécs, Földtani Int. titkár), 37. *Ribiczey Gyula dr.* (jogtörténet, Róma, rkapitány), 38. *Salánky József dr.* (latin-görög, Bécs, kollégiumi könyvtártiszt, Debrecen), 39. *Sárváry Rezső* (magyar-olasz-latin, Róma, székesfőv. könyvtári főtiszt), 40. *Schay Géza dr.* (kémia-fizika, Berlin, s.-vegyész a vegykísérleti állomáson), 41. *Sőregi János* (jogász, Bécs, a Déri-Múzeum h. igazgatója, Debrecen), 42. *Szegedy-Maszák Aladár* (közgazdász, Páris, külügymin. segédtitkár), 43. *Szeibert János dr.* (közgazdász, Berlin, O. T. I. s.-fogalmazó), 44. *Szilágyi Ernő dr.* (Bécs, törvsz. joggyakornok, Szekszárd), 45. *Szilágyi Mihály Zoltán* (közgazdász, Páris, pü. fogalmazó), 46. *Takács Menyhért* (jogász, Genf, közp. szolg. berend. s.-tanfelügyelő), 47. *Tassy Ferenc dr.* (történelem-földrajz, Róma, járásbíró, Debrecen), 48. *Térffy Béla dr.* (Páris, törvsz. bíró, Budapest), 49. *Trajber István* (mérnök, Berlin, pü. műsz. tanácsos), 50. *Trócsányi György dr.* (jogász, Páris—Berlin, orsz. főkönyvtárnok), 51. *Ujváry Dezső dr.* (közgazdász, Bécs, attaché, Bukarest), 52. *Urbánszky Andor dr.* (Bécs, joggyakornok, Budapest), 53. *Bajna Vilmos* (közgazdász, Berlin, statisztikai hivatali szakdíjnok) 54. *Vass Zoltán* (mérnök, Berlin, a Technológiai és Ásványtani Int. kisegítő mérnöke), 55. *Virág Rózsa* (magyar-német, Bécs, Horthy-kollégiumi felügyelő, Szeged), 56. *Windisch Ferenc dr.* (Bécs, táblai tanácsjegyző, Debrecen), 57. *Zichy Domokos gróf* (jogász, Oxford, külügymin. fogalmazó-gyakornok).

² *Művészek:* 1. *Aba-Novák Vilmos* (festőművész, Róma), 2. *Antos Kálmán* (orgonaművész, Berlin, a szegedi székesegyház karnagya), 3. *Barcsay Jenő* (festőművész, Páris), 4. *Bartha Ferenc* (festőművész, Bécs), 5. *Farkas András* (Róma, szobrász), 6. *Farkas Ferenc* (zeneszerző, Róma), 7. *Biai Főglein István* (Páris, festőművész) 8. *Fuchs Emil* (karmester-zeneszerző, Bécs—Páris), 9. *Gál János* (Páris, festőművész), 10. *Haber Gabriella* (textilipari művésznő, Páris), 11. *Istokovils Kálmán* (Róma, festőművész), 12. *Kákay-Szabó György* (Róma, festőművész), 13. *Klie Zoltán* (Páris, festőművész), 14. *Komjáthy Wanyerka Gyula* (London, grafikus művész), 15. *Eperjesi*

művészeti Múzeum. Lássuk elsősorban e négy közgyűjtemény életét a most lezárult I. nyolc éves időkerben.

A Gyűjteményegyetem megszervezésével összeesett az *Országos Levéltár* céljaira épült palotából az oda befészkelődött hivatalok kitelepítése, ami a birtokbavétel előfeltétele volt. Az U-alakú épület két szárnyában hat nagyobb és hat kisebb raktár van. E raktárakból csak a puszta falak állottak, holott úgy voltak tervezve,

Kuzmik Livia (Róma, szobrász), 16. *Medveczky Jenő* (Róma, festőművész), 17. *Miklós József* (Róma, festőművész), 18. *Molnár C. Pál* (Róma, festőművész), 19. *Nemessányi-Kontuly Béla* (Róma, festőművész), 20. *Patkó Károly* (Róma, festőművész), 21. *Pátzay Pál* (szobrász, Róma), 22. *Rozgonyi László* (Róma, festőművész), 23. *Sárkány Lóránt* (Páris, festőművész), 24. *Vitéz Somos István* (grafikus, Bécs), 25. *Szathmáry István* (Róma, rajztanár), 26. *Szőnyi István* (Róma, festőművész), 27. *Szuhy Ferenc* (szobrász, Róma), 28. *Szűts Márta* (zenetanár, Páris), 29. *Végh Ilona* (Róma, szobrász), 30. *Vild Tibor* (Róma, szobrász), 31. *Virányi Sári* (énekművésznő, Bécs).

³ *Egyéb szabad pályán levők:* 1. *Adorján György* (jogász, Páris, ügyvédjelölt), 2. *Arkay Bertalan* (építész, Róma, tervező-építész), 3. *Bardon Alfréd* (mérnök, Róma, dr. Hülli Dezső irodában), 4. *Bárdossy Antal* (gazdász, Berlin, gazdatiszt), 5. *Bodócsy István* (mérnök, Berlin, M. Wolfram-gyár), 6. *Bud György dr.* (orvos, Berlin, főv. Szent Margitkórház főorvosa), 7. *vitéz Duzár József* (orvos, Berlin, magántanár, Fehérkereszt főorvosa Budapest), 8. *Egerváry Tibor dr.* (orvos, Bécs, kórházi főorvos), 9. *Gaul Géza* (építész, róma, alk. építész), 10. *Helbing László* (iparművész, Bécs, építész rajzoló), 11. *Just Kornél* (mérnök, Páris, utépítési vállalkozó), 12. *Katona Jenő* (magyar-német, Bécs, újságíró), 13. *Kerényi Béla* (mérnök, Berlin, okl. vegyész-mérnök), 14. *Klug Mária dr.* (orvos, Berlin, fogorvos), 15. *Lajos Iván* (jogász, Bécs, ügyvédjelölt), 16. *Muzsnay Dénes dr.* (jogász, Berlin, ügyvédjelölt), 17. *Nagy Lajos dr.* (jogász, Bécs, ügyvédjelölt), 18. *Németh Antal* (esztétika-filozófia, Berlin, szegedi Városi Színház rendező), 19. *Prahács Margit dr.* (zenetörténet, Berlin, Zeneművészeti Főiskola, Bpsten), 20. *Puky Péter* (mérnök, Berlin, MÁV villamosítási irodájában), 21. *Schreiber Ervin* (közgazdász, Bécs, Pesti Hazai Első Tkp. jogügyi oszt. illetékügyi ref.), 22. *Medgyesi-Schusztler Rudolf* (orvos, Bécs, m. kir. Posta betegbizt. intézetben szaksegéd), 23. *Schwarz Alfonz* (közgazdász, Genf, Reviziós Liga), 24. *Somogyi Gyula* (jogász, Páris, M. T. I. munkatársa), 25. *Strausz László* (földrajz-természettudomány, Berlin, Pécs-Baranya Köszénbánya Rt. geológusa), 26. *Szabó Miklós* (közgazdász, Berlin, Kisbirt. Földhitelintézete), 27. *Szakáts Kálmán dr.* (jogász, Berlin, Külügyi Társ. titkára), 28. *Széchy Károly* (mérnök, London, építési vezetőmérnök), 29. *Szell János dr.* (jogász, London, gyak. ügyvéd), 30. *Szinyei-Merse György dr.* (jogász, Bécs, Pesti Magy. Keresk. Bank tisztv.), 31. *Szücs István* (közgazdász, Bécs, Pesti Hazai Első Tkp. gyakornok), 32. *Tahy Ferenc* (mérnök, Berlin, Agrona Vill. Rt.), 33. *Tattay Pál* (mérnök, Berlin, építész), 34. *Tattay György* (iparművész, Páris, építészeti tervező), 35. *Temesváry István* (gyógyszerész, Bécs, labor. vezető), 36. *Tömöry Miklós* (keresk. akadémikus, Oxford, Rimamurányi-Salgótarjáni Köszénb. alk.), 37. *Urbányi Vilmos* (iparművész, Bécs, belső építőművész), 38. *Váli Ferenc* (jogász, London, ügyvédjelölt), 39. *Veress Miklós* (orvos, Berlin, kórházi főorvos Szegeden), 40. *Wieser Jenő* (mérnök, London), 41. *Zergényi Tibor* (orvos, Bécs, Soproni Erzsébetkórház s. orvosa).

⁴ *Teologusok:* 1. *Balázs Béla* (Berlin, ev. s. lelkész, Győr), 2. *Báthory László* (Genf, ref. teológus), 3. *Benke Kálmán* (Berlin, ref. lelkész, Ónod), 4. *Boda Berenc* (Aberdeen, ref. s. lelkész, Turkeve), 5. *Boda József* (Berlin, ref. s. lelkész, Körmend), 6. *Dezső László* (Aberdeen, ref. vallás-tanító, Nyíregyháza), 7. *Domján János* (Berlin, s. lelkész), 8. *Farkas Pál* (Aberdeen, ref. s. lelkész), 9. *Galla Ferenc* (történet, Róma, róm. kath. plébános), 10. *Göde Lajos* (Berlin, ref. lelkész, Nagykőrös), 11. *Janka Géza* (Genf), 12. *Justh István dr.* (Róma, róm. kath. s. lelkész), 13. *Kinczly József* (Róma, róm. kath. lelkész, Szatmármegyében), 14. *Koudela Géza dr.* (teológia-esztétika, egyházjog, Róma, egyetemi egyházzenei igazgató, Budapest), 15. *Köpf Károly* (Róma, róm. kath. lelkész), 16. *Meszlényi Antal* (magyar-történelem, Róma, hittanár Budapest), 17. *Módis László* (Bécs, ref. s. lelkész, Debrecen), 18. *Nagy-Sándor Béla* (Genf, ref. lelkész, Vámosujfalú), 19. *Pataky László* (Genf, ref. s. lelkész, Körmend), 20. *Pivárcsi István dr.* (Róma, róm. kath. hittanár, Budapest), 21. *Török István* (Berlin, ref. vallás-tanár, Debrecen), 22. *Viszkok Lajos* (Berlin, ev. s. lelkész, Kondoros), 23. *Werner Alajos* (zenetörténet, Róma, róm. kath. lelkész, Szombathely), 24. *Wiczian Dezső* (Berlin, ev. hittudományi előadó, Sopron).

hogy minden raktárt vízszintes födémmel két részre kell osztani és modern szerkezetű vasállványokkal ellátni. E raktárakból 1922-től 1926-ig fokozatosan elkészült a földszinti, első és második emeleti nagyobbik, továbbá a földszinti, első, második és harmadik emeleti kisebb raktár. De az épület használhatóvá tételével már 1922-ben annyira haladtunk, hogy a nyár folyamán az átköltözés a Clarissák épülettömbjéből a végleges otthonba megtörténhetett. A további raktárak használatra alkalmas állapotba hozását pedig az 1922. évi XIX. t.-c. 9. §-ának az a rendelkezése tette szükségessé, hogy az 1867-ben újjáalakult állami főbb hatóságoknak és hivataloknak iratait, amelyek 32 évesek és ennél régiebb keletűek, további megőrzés végett át kell adni az Országos Levéltárnak, amely intézkedés a kiegyezéstől az összeomlásig eltelt korszak levéltári anyagának nagyobb részét betelerelte az új épületbe.

Ezzel a külső fejlődéssel párhuzamosan haladt az intézménynek belső átalakítása is, amelynek irányát az 1922. évi XIX. t.-c. 9. §-a világosan megjelölte azzal a megállapítással, hogy az Országos Levéltár elsősorban tudományos intézet. Ennek a tudományos jellegnek további kidomborítása végett a főigazgató 1923-ban Levéltári Közlemények cím alatt folyóiratot indított, amely arra van hivatva, hogy a Levéltár anyagát és a bel- és külföldi levéltári ügyet ismertesse, továbbá az 58 kötet megjelenése után 1914-ben sajnosan megszűnt Történelmi Tárat is részben pótolja. A Levéltárban folyó rendező és publikáló munka azonban csak annak következtében vált lehetővé, hogy a főigazgató újjászervezte a Levéltár 18 tagból álló tudományos és tudományos segéd személyzetét is, amelynek immár fele a Gyűjteményegyetem megalakítása óta nyert kinevezést s amelyből kilencen már hosszabb külföldi tanulmányokat folytattak.

Ezredéves dicsőséges története mindig nagy erőforrás volt a nemzet számára, de talán sohasem akkora, mint trianoni megcsonkítatásunk után. Most a mi rovásunkra területileg nagyra tett országok bizonyos körei még történelmünk és művelődésünk egy részét is szeretnék tőlünk elvitatni. Ezekkel az éppen olyan jogosulatlan, mint veszedelmes törekvésekkel szemben nekünk a Magyarországra jövő külföldiek felvilágosítása céljából is könnyen áttekinthető módon meg kell mutatnunk multunkban rejlő örök értékeinket, melyeket tőlünk fegyveres erővel és igazságtalan békekötésekkel elvenni nem lehet. Levéltárunk ezeréves történelmünk nyolc századának írott emlékeit őrzi. Gondolattársulás révén tehát éppen e Levéltár csarnokai voltak alkalmasak arra, hogy emeletenként korszakról-korszakra haladva, képsorozattal mutassuk be művelődésünk történeti fejlődését, ennek kimagasló mozzanatait. Így jött létre 1924-től 1929-ig Dudits Andor freskó-ciklusa, amelynek költségeihez József királyi herceg és Esterházy Pál herceg, meg közgazdasági életünk egy magát megnevezni nem kívánó tagja is hozzájárult. Dudits mester freskó-sorozatát Roth Miksa iparművész faldíszei és a történeti Magyarország városainak címereit ábrázoló üvegfestményei egészítik ki. Horváth Géza, Sidló Ferenc, Kisfaludi Stróbl Zsigmond és Szentgyörgyi István szobrászművészek pedig magyar történeti jeleneteket ábrázoló kisplasztikával járultak hozzá a csarnok díszítéséhez.

Levéltári ügyünk területi koncentrálását munkáltuk azzal, hogy a Nemzeti Múzeumnak központi épületéből a helyszűke miatt kiszorult levéltárát, valamint ideiglenesen a Hadtörténeti Levéltárát is befogadtuk az új épületbe.

A Nemzeti Múzeum életében a lefolyt nyolcéves ciklus során az első jelentékeny mozzanat az volt, hogy Fehérpataky László elhalálozása után, már a Gyűjteményegyetem Tanácsának kandidálása alapján, Hóman Bálint neveztetett ki főigazgatóvá.

A legégetőbb és a legfenyegetőbb baj a néprajziak tárának lassú pusztulás

volt, aminek megakadályozása céljából 1924-ben az akkor elnéptelenedett tisztviselőtelepi gimnázium épületét átengedtük számára s az ott, ha nem is végleges, de átmenetileg megfelelő elhelyezést nyert. A nagy és fő feladat azonban a Gyűjteményegyetemre magában a Nemzeti Múzeum központi épületében hárult, amelynek egy részét vissza kellett adni eredeti rendeltetésének és azonkívül egy emelettel ki kellett azt bővíteni. Abban az időközben, amely az országgyűlésnek Pozsonyból az ország fővárosába való áthelyezésétől egészen az országház felépítéséig tartott, a főrendiházat egyéb méltó helyiség hiányában a Nemzeti Múzeum nagytermében s ahhoz csatlakozó egyéb termeiben helyezték el, a hozzájuthatás biztosítása végett pedig a fölépcsőt is igénybe vették előcsarnokával együtt. A helyzetet még komolyabbá tette, hogy a Pollack által egységesen megtervezett körülfutó folyosórendszert ez a beékelődés éppen a közepén megszakította, a tárakhoz való természetes bejárókat elfalazták úgy, hogy a Nemzeti Múzeum saját forgalma csak gázfénnyel megvilágított hátsólépcsőjén bonyolódhatott le. Ez a sajnálatos helyzet azután a főrendiház kiköltözése után még több mint két évtizeden át minden ok nélkül fennállt. Megszüntetése végett az előcsarnokot, az ott raktárszerűleg felhalmozott gipszmásolatok eltávolításával, szabaddá tettük, a lépcsőházat, a kupolacsarnokot, a nagytermet és az oda csatlakozó két oldaltermet restauráltuk, az elfalazott folyosókat pedig megnyitva, az eredeti körforgalmat ismét helyreállítottuk úgy, hogy most a közönség újból az oly hosszú ideig elzárt homlokzati monumentális nyitott lépcsőn juthat az egyes tárakhoz. De ez a helyreállító munka a tárakban mutatkozó nagy zsúfoltságot természetszerűleg nem szüntethette meg. E végből elsősorban a múzeum történeti levéltárát helyeztük ki, ami azáltal vált lehetővé, hogy az Országos Levéltár új palotája éppen akkor elkészült, de egyébként is a racionális levéltári politika olyan területi elhelyezést követelt, amely a két legnagyobb magyar oklevélgyűjteményt, a kutatók nagyobb kényelmére, közös tető alatt foglalta össze. Tűrhetetlen zsúfoltság mutatkozott továbbá az állattárnál is, amelynek csak a nagyközönséghez forduló állandó kiállítását hagytuk meg egyelőre a központi épületben, a rendszeres gyűjtemények és a laboratóriumok részére azonban Baross-utca 13. szám alatt már eredetileg közintézmény céljaira épült háromemeletes házat vásároltunk. A központi épület földszintjén azelőtt különféle alkalmazottak lakásai voltak, amelyeket fokozatosan felszabadítottunk úgy, hogy a hivatalnokokon kívül a könyvtár személyzete is a földszintre volt átköltöztethető. Mindez azonban korántsem volt elég a mind fenyegetőbbé váló helyszűke megszüntetésére és a bérhelyiségben, házonkívül levő hirlapkönyvtár behozatalára s így örömmel fogadtuk Lechner Jenő építésznek azt a tervét, amely a múzeum immár műtörténelmivé vált külső képének minden érintése nélkül harmadik emelet beépítését tette lehetővé. Ez a harmadik emelet pár terem kivételével elkészült s ott a praehistorikus, a római és a népvándorláskori anyag, meg az állattár állandó kiállítása nyert elhelyezést, ami a második emeleten a magyar régészeti és történeti gyűjtemény terjeszkedését tette lehetségessé, az első emeletet pedig majdnem a maga egészében szabaddá teszi a könyvtár számára.

A külső keret tágításával párhuzamosan folyt az egyes tárakban az intenzív muzeális munka. Ennek hatályosabbá és szakszerűbbé tétele végett a korábban inkább ötletszerűen és heterogén gyűjtemények egybevonásával létesült osztályokat racionálisan újra csoportosítottuk és ennek rendjén a specializálás terén némileg továbbmentünk úgy, hogy történetileg vagy tárgyilag jobban kikerekített csoportok keletkeztek. A tárakban folyó belső munka az állandó kiállítások átrendezésén és a katalógusok újjászervezésén kívül főképp a kiadványok tudományos értékében

tükröződik. Ezért az újjászervezett Nemzeti Múzeum a legnagyobb súlyt helyezi arra, hogy folyóiratai és sorozatos kiadványai: a Magyar Könyvszemle, az Archaeologia Hungarica, a természettáruk Annalesse és a Néprajzi Értesítő, ezenfelül önálló publikációi gazdag és szakszerű tartalommal jelenjenek meg. Vásárlások és adományok révén a muzeális anyag a lefolyt nyolc évben is szépen gyarapodott, amiről a Nemzeti Múzeum az új szerzemények kiállításával a nagyközönség előtt is beszámolt. De a történelmi irányú múzeumok gyarapításának a vásárlásoknál is szakszerűbb és tudományosabb módját az ásatások alkotják, amelyeket különösen a praehistorica, a római és a népvándorlási kor lelőhelyein folytattunk, mert e részben hazánk területe, a keleti és nyugati kultúrának mesgyéjén, egész Európában az egyik legfontosabb lelőhely és munkatér.

A Szépművészeti Múzeum fejlődésében a most lezárult időkorben legkiemelkedőbb esemény egy fiókintézmény: az Új Magyar Képtár szervezése volt. Az európai múzeumpolitikában szokásos, hogy az eleven művészetet a már művészettörténetivé vált anyagtól különválasztják és az előbbi termékeit külön épületben állítják fel. Így járnak el különösen a franciák a Louvre és a Palais du Luxembourg gyűjteményeinek felosztásánál. Az elsőt inkább a történelem, az utóbbit az élet atmoszférája hatja át. Minthogy a Szépművészeti Múzeum anyaházában egyébként is helyszűke mutatkozott, a Gyűjteményegyetem az új magyar képtár céljaira megszerezte a régi Múcsarnoknak Andrassy-úli palotáját, amely akként szabadul fel, hogy az ott elhelyezkedett pedagógiai tanszermúzeumot az intézményredukció során megszüntették. Ezzel voltaképpen egy új magyar múzeum létesült, amelyben a külföldiek összefoglalva láthatják élő művészetünk különféle irányait.

Múzeumpolitikánkban az a gondolat vezetett bennünket, hogy az erőket ne forgácsoljuk szét, ne másod- vagy éppen harmadrangú anyaggal gyarapítsuk gyűjteményeinket, ami a szemlélő érdeklődését alig kelti föl, hanem esetleg több év hitelét is egyesítve, bár ritkán, de elsőrendű muzeális tárgyak megszerzésére koncentráljuk szerényebb anyagi eszközeinket. Így vált lehetővé az antik gyűjtemény számára a három alakos attikai síremléknek megvétele, továbbá a régi képtár részére a holland Pieter de Hooch „Olvasó nőjének”, meg a német Jörg Breu „A kereszt felállítása” című képének és az újabbkori szoborgyűjtemény részére Tilman Riemschneider színezett Madonnájának megszerzése. A külföldi modern művészet körében is olyan elsőrendű nemzetközi értékeket sikerült megvásárolni, mint Menzel Adolf „Erdei istentisztelet”-e és Puvist de Chavannes „Magdolnája”. Csak természetes, hogy az új szerzeményeknél különös súlyt helyeztünk a XIX. század nagy magyar mestereire s ezek sorában főleg a Munkácsytól, Paál Lászlótól, Székely Bertalantól, Szinyei Mersétől és Benczúrtól származó eddigi anyagot tudtuk sok tekintetben kiegészítő új szerzeményekkel gyarapítani.

Nagy segítségünkre jöttek egyes adományok is, mint Nemes Marcell Greco-féle Madonnája, és Mányoki-féle Rákóczi arcképe, meg a Magyar Nemzeti Banknak Van Dyck Szent János evangélistát ábrázoló örök letéte. Ekként Petrovics Eleknek, a Szépművészeti Múzeum főigazgatójának munkássága az új magyar képtár létesítésén kívül főleg abban nyer kifejezést, hogy múzeumunk immár sokkal kerekesebb egészet alkot, amelyben a művészettörténelem és a magyar művészet egyes korszakai és irányai az eddiginél több reprezentatív darabbal vannak képviselve s emellett korábban összegyűjtött, de raktárszerűen kezelt egész múzeumi gyűjteménycsoportokat, mint a középkor és újabbkori plasztikát, meg a modern szobrászatot ő állította ki első ízben. Ezzel párhuzamosan a múzeum tudományos tisztviselői kara intenzív művészettörténelmi tevékenységet fejtett ki, amely nemcsak a megjelent katalógusokban,

hanem a Szépművészeti Múzeum Évkönyveiben is tükröződik, amely sorozatos kiadványból a hatodik kötet van megjelenőben.

Az *Iparművészeti Múzeum* a folyó gyűjtéseken kívül a fősúlyt, természetének megfelelően, az időszaki kiállítások rendezésére helyezte, amelyek közül a régi plakettek és érmék, a régi órák, a régi ezüstök és a régi keleti szőnyegek gyűjteménye, különösen pedig a régi egyházművészeti kiállítás keltett nagyobb érdeklődést.

Így fejlődött a Gyűjteményegyetem keretében az I. nyolcéves ciklus során a négy alapintézmény. Lássuk ezután a többi hozzácsatlakozott tudományos intézet életét.

Sokfelé ágazó munkát végez az *Országos Könyvforgalmi és Bibliografiai Központ*, amelynek hivatása a brüsszeli egyezmények szerint elsősorban az állami hivatalos kiadványok cseréje, mely publikációk közül különösen értékesek a kül-államok parlamenti naplói, törvényjavaslatai és egyéb nyomtatványai, továbbá a sorozatos statisztikai publikációk, amelyeknek vásárlás útján való megszerzése ránk nézve költségbeli és egyéb okokból szinte lehetetlen lenne. A brüsszeli egyezmények kilátásba veszik ugyan a tudományos könyvcserét is, de elgondolásuk szerint a központi hivatal jóformán csak a mechanikus közvetítő szerepre szorítkozik. Mi szervezeti téren ennél jóval meszebbre mentünk. Először is köteleztük mindazokat a szervezetet, főleg tudományos társulatokat, amelyek állami támogatás mellett könyveket és folyóiratokat adnak ki, hogy azokhoz idegen nyelvű kivonatokat csatoljanak, amely rendelkezés által izolált nyelvünk ellenére is kiadványaink nemzetközileg csereképesé váltak. Másodsor az állami szubvenció ellenében azt is kikötöttük, hogy az államsegélyben részesülő könyvekből és folyóiratokból megfelelő számú példányt a központhoz be kell szolgáltatni, amely anyagra támaszkodva a központ a nemzetközi cserét kezdeményezi és megszervezi. A nemzetközi könyvcseré eredményeiről a következő számok nyújtanak tájékoztatást: a meginduláskor 1924-ben a brüsszeli egyezmények alapján a központ kereken 650 csereküldeményt bonyolított le, ami 1930-ig 7300-ra emelkedett. A központ jelenleg már 192 külföldi intézménnyel áll csereviszonyban, a folyóiratügy terén 2260 évfolyamot cserél s kereken 600 külföldi folyóiratot oszt szét ingyen hazai könyvtáraink közt, ami különösen az egyes tanszékek mellett szervezett egyetemi intézeteknek válik javára. De könyvtáraink rendkívül csekély dotációja nemcsak arra kényszerített bennünket, hogy a nemzetközi könyvcseré révén igyekezzünk pénzáldozat nélkül külföldi könyvekhez és folyóiratokhoz jutni, hanem a szabad könyvvásárlásokat is úgy kell irányítanunk, hogy különösen a drága kiadványoknál párhuzamos beszerzések lehetően ne forduljanak elő. Az eszménynek ilyen körülmények között annak kell lennie, hogy minden számottevő kiadvány a magyarországi könyvtárakban legalább egy helyen, mégpedig ott, ahol arra legnagyobb szükség van, meglegyen. Hogyha azonban a könyvanyag ekként nincs egyetlen nagy könyvtárba összefoglalva, akkor nélkülözhetetlen legalább egy egyesített katalógus, amelyet nálunk a központ vezet és bocsát az érdeklődőknek rendelkezésére s amely megmutatja, hogy bizonyos könyv mely könyvtárban vagy könyvtárakban található. A központ még egy további bibliografiai feladat betöltésére is vállalkozott, amikor hozzá kezdett a XX-ik században bel- és külföldön magyar szerzőktől megjelent összes könyvek és folyóirat-cikkek tudományszak szerint csoportosított címjegyzékének kiadásához. E téren már megjelent a magyar filozófiai, továbbá klasszika filológiai, meg a matematikai szak egy-egy címjegyzéke. Minthogy ezek a bibliografiák a könyvek és folyóirat-cikkek címeit idegen nyelven is adják, ez a kiadvány lehetővé teszi, hogy a külföldi tudományos világ a magyar szellemi munka eredményeiről tudomást szerezzen.

A Bécsi Magyar Történelmi Intézet életében a leglényegesebb mozzanat az volt, hogy a Kormányzó Úr Ó Főméltósága a Collegium Hungaricum céljaira átengedte a megszűnt bécsi magyar testőrség palotáját, melyet a XVIII. század egyik legnagyobb barok-építőművésze, Fischer von Erlach emelt. A palota magas földszintjét a Történelmi Intézet rendelkezésére bocsátottuk, ami lehelővé tette működésének lényeges felfokozását. Az intézet számára alkalmi vétel útján történelmi szakkönyvtárt vásároltunk, amelyet azóta vétel, csere és adományok útján jelentékenyen gyarapítottunk. A külső keret fejlődésével lépést tartott az abban folyt kutató-munka. Az intézetnek és a Történelmi Társulatnak közös kiadványa a „Magyarország újabbkori történetének forrásai” című kiadványsorozat, amelyből eddig 22 kötet jelent meg.* A sorozatban gróf Széchenyi István összes munkáinak kritikai kiadásán kívül jelentőséggel bírnak a kormányzat- és közigazgatástörténelmi iratok, amelyek Sándor Lipót nádor aktáin kívül felölelik József nádor államiratainak gyűjteményét. Kiemelést érdemel még a nemzetiségi kérdés történetének forrásanyaga, továbbá a Kossuth emigrációjára vonatkozólag megindított sorozat. Ezt a munkásságot tükrözi vissza az intézet statisztikája is. Az intézetben mostanig dolgozott a Történelmi Társulat és a Gyűjteményegyetem céljait szolgáló tanulmányok érdekében 16 tudós, közülük 7 ismételt, volt továbbá főiskolai történelmi tanulmányait végzett ösztöndíjas 23, köztük 12 ismételt; ez a két csoport együtt 39 belső tagot tesz. Az intézet külső tagjai azok, akik saját maguk választotta vagy más tudományos társulatok által kijelölt kutatási területen dolgoznak, ilyen volt az intézetben 37, közülük 8-an ismételt. Akik rövidebb munkára jönnek, azok vendégei az intézetnek; számuk 203 bel- és 8 külföldi volt. A Bécsi Magyar Történelmi Intézet magára vonta a külföld tudományos köreinek figyelmét is. Így egyfelől a Gyűjteményegyetem, másfelől a Notgemeinschaft der deutschen Wissenschaft között megállapodás jött létre, melynek értelmében azon német birodalmi történészek részére, akik a bécsi nagy gyűjteményekben óhajtanak kutatni, állandóan három szobát tartunk fenn, viszont Németország a berlin-dahlem-i Vilmos császár kutatóintézetekben, továbbá a firenzei művészettörténelmi és az atheni archaeológiai intézetben helyet ad magyar tudósok számára, ami különösen a berlini Collegium Hungaricumnak válik javára, amelynek ösztöndíjasai Dahlemben szeretetteljes fogadtatásra találnak. A magyar-német tudós-

* *A Magyarország újabbkori történetének forrásai.* (Fontes historiae Hungaricae aevi recentioris) című nagy sorozatban eddig megjelent 22 kötet a következő: A „gróf Széchenyi István összes munkái” című alcsoportból: II. kötet, Hitel (ifj. Iványi-Grünwald Béla), V. kötet, A kelet népe (Ferenczi Zoltán), VI. kötet 1. és 2. része: Gróf Széchenyi István írói és hírlapi vitája Kossuth Lajossal (Viszola Gyula), VII.—IX. kötet; Gróf Széchenyi István döblingi irodalmi hagyatéka (VII.—VIII.: Károlyi Árpád, IX.: Tolnai Vilmos), X.—XI. kötet: Gróf Széchenyi István naplói (Viszola Gyula); a „Kormányzat- és közigazgatástörténelmi iratok” című alcsoportból: Sándor Lipót főherceg nádor iratai (Mályusz Elemér), József nádor iratai II—III. kötet (Domanovszky Sándor); az „Iratok a nemzetiségi kérdés történetéhez” című alcsoportból: Iratok a magyar állam nyelvkérdésének történetéhez (Szekfű Gyula), A horvát kérdés története és irományai a rendi állam korában I—II. kötet (Miskolczi Gyula), A magyarországi 1848/49.-i szerb felkelés története II. kötet (Thim József); az „Iratok az 1848/49.-i emigráció történetéhez” című alcsoportból: A Kossuth-emigráció Törökországban I. kötet (Hajnal István); az „Emlékiratok” című alcsoportból: Farádi Vörös Ignác visszaemlékezései az 1778—1822. évekről (Madzsar Imre), Beniczky Lajos bányavidéki kormánybiztos és honvédezedes visszaemlékezései és jelentései az 1848/49.-i szabadságharcról és a tót mozgalmakról (Steier Lajos); a „Hivatalos iratok és levelek” című alcsoportból: A szatmári béke története és okirattára (Lukinich Imre), Csengery Antal hátrahagyott iratai és feljegyzései (Wlassics Gyula és Csengery Lóránt); a „Levelezések” című alcsoportból: Falk Miksa és Kecskeméthy Aurél elkobzott levelezése (Angyal Dávid). — A zárójelbe tett nevek természetesen nem szerzőt, hanem — okmánykiadványokról lévén szó — azt a szerkesztőt jelentik, aki a kötetet bevezetéssel és jegyzetekkel is ellátta.

csere méreteit mutatja, hogy a Bécsi Magyar Történelmi Intézetben eddig 57 német tudós dolgozott, közülük 20-an ismételték.

Tulajdonképpen újjáalapítás volt az ógyallai menekült magyar *csillagvizsgáló* elhelyezése a *Szábhegyen*. Amikor az intézet 1923-ban felvételét kérte a Gyűjteményegyetembe, volt ugyan 40.000 négyzetméter területe, amelyet a székesfővárostól kapott és azon egyetlen kis kupolája, amelyben egy megmentett 8 hüvelykes refraktor állott, meg meridián-háza kölcsön kapott passage-műszerrel. Maga az intézmény azonban bérüllában volt elhelyezve, ahol a megmentett többi műszerek becsomagolva feküdtek. Első feladatunk tehát az volt, hogy központi épületet létesítsünk, amelynek építése 1923-ban kezdődött és 1926 végén fejeződött be. Ebben nyertek elhelyezést az igazgató és két tudományos tisztviselő lakásán kívül a laboratóriumok és a mechanikai műhely, a comparator-szoba és az óra-terem, a csillagászati múzeum és a szakkönyvtár, amely az átmentett 40 kötetből indult és ma már 4755 kötetből és 2446 értekezésből áll. Az 1926. év termékeny volt csillagvizsgálónkra nézve, mert nem csak a főépület befejezését, hanem két további kupola megkezdését is meghozta. Az 1926. évi Országos Természettudományi Kongresszus kezdeményezésére az állam 1.000.000 aranykoronát adott a természettudományi kutatások előmozdítására. Ebből a kongresszus végrehajtó-bizottsága egy második kupola építését vállalta, amely 1927 végén készült el s abban az Ógyalláról megmentett 6 hüvelykes refraktort állítottuk fel. Ezenfelül ugyancsak 1926-ban Budapest székesfőváros hozzájárulásából kezdetét vette a harmadik, a telep legnagyobb kupolájának építése, amely 1928 őszén készült el, amikor felállítottuk csillagvizsgálónk főműszerét, amelyet az állam a drezdai Heyde-cégnél még a háború előtt az ógyallai csillagvizsgáló számára rendelt, amely azonban csak 1928-ban volt átvehető. Intézetünknek ez a büszkesége voltaképpen kettős műszer s áll egy 24 hüvelykes reflektorból és egy 12 hüvelykes refraktorból. Telepünket még kiegészítettük egy lakóházzal, amelyben három tisztviselő és két altiszt kapott szállást. A külső fejlesztés mellett nem feledkeztünk meg a tudományos utánpótlás szellemi előfeltételeinek biztosításáról sem. Az intézmény egyik tudományos alkalmazottjának javaslatunkra a Rockefeller Foundation ösztöndíjat adott, hogy az amerikai Harvard obszervatóriumban szerezhessen további tapasztalatokat, két ifjút pedig kiképzés végett saját ösztöndíj-akciónk keretében küldöttünk ki három-három évre Berlinbe, Bonnba és Kielbe. Ekként csillagvizsgálónknak már öt tudományos tisztviselője, egy idegen nyelvekben jártas adminisztratív titkára, egy mechanikusa és két altisztje van. A magyar obszervatórium 178 külföldi csillagvizsgálóval és 28 tudományos akadémiaiakkal, meg tudományos társulattal áll érintkezésben s részben csereviszonyban. Intézményünk ismertetéséhez hozzájárult az, hogy 1930-ban a nemzetközi asztrológiai egyesület Budapesten tartotta 29. kongresszusát, amelyen 16 nemzet 106 képviselője megállapította, hogy a legmostohább viszonyok között sikerült a magyar csillagászati tudományosságot nemcsak megmenteni, hanem annak számára régi csillagvizsgálónk elvesztése után modern és méltó új otthont is teremteni. Az intézet, amelyet a főváros évenként tekintélyes segélyben részesít, magára vonta Budapest közönségének az érdeklődését úgy, hogy 1930-ban az obszervatóriumot 3478 ember tekintette meg. Ezenkívül az intézet igazgatója a csillagvizsgáló barátaiából egyesületet alakított, amely magyar csillagászati almanachon kívül Stella címen negyedéves folyóiratot is ad ki.

A Gyűjteményegyetem összes intézményei közül talán legtöbbet beszéltek és mégis legkevesebbet tudnak a *tihanyi magyar biológiai kutatóintézet*ről. A XX. század tudománypolitikája szervezeti téren azt a főújítást hozta, hogy a tudományos

munka három régi műhelytípusa, az akadémia, az egyetem és a közgyűjtemény mellett mint negyedik új típus kifejlődött a kutatóintézet. Mindazok az országok, amelyek a kultúrállam megtisztelő nevére igényt formáltak, igyekeztek legalább egy kutatóintézetet létesíteni. Ezzel a tudománypolitikai irányzattal párhuzamosan a természettudományok terén nagy erővel előretört a biológia, amely nem is egyetlen tudományág, hanem tág tudománycsoport, hiszen az állattan, növénytan és őslélektan kívül felöleli a fiziológiát, a kísérleti patológiát, az öröklődést, sőt részben még a gyógyszerészetet is. E kettős folyamat szemlélete vezetett rá bennünket arra, hogy mi is létesítsünk egy kutatóintézetet, mégpedig a biológia számára. A nagy nemzetek megtehették, hogy a rokontárgyú kutatóintézetek egész sorát állítsák fel, mint például a németek Berlin mellett Dahlemben. A kis nemzeteknek inkább koncentrációra kell törekedniük. A balatoni kutatás és a hidrobiológia ápolása céljából szükségünk volt egy limnológiai állomásra, amelyet azonban, ha izolálva szerveztünk volna, természetesen csak igen hiányosan szerelhettünk volna fel és megfelelő kihasználását sem tudtuk volna biztosítani. De mivel az egész biológia számára létesítettünk egységes kutatóintézetet, azért a hidrobiológiai kutatások számára is olyan munkalehetőségeket tudtunk teremteni, amelyek különben elérhetők nem lettek volna s ezenfelül számos természettudományi és orvosi elméleti tanszék lévén érdekelve, honi és külföldi nagy tudós közönséget tudtunk a kutatóintézet számára biztosítani.

A specializálás, több intézmény létesítése éppen a természettudományok terén kétségtelenül nagy előnnyel jár. Viszont a koncentrációnak is megvannak a maga tudománypolitikai előnyei, mert ez esetben számos rokon szak képviselője közös intézetben dolgozik s így különösen az egyes tudományágak közötti határterületeken termékeny együttműködés jön létre. Ezek szem előtt tartásával szerveztük az intézmény keretén belül a legtágabb értelemben vett zoológiai és botanikai, fiziológiai, öröklődéstani és kémiai, sőt klimatológiai munkaköröket. Így azután alig van a bölcsészeti karokon és a műegyetemen olyan természettudományi tanszék és az orvosi karokon oly elméleti intézet, sőt klinika, amelynek különösen tudományos segédszemélyzete, az adjunktusok és az asszisztensek ne keresnének a főiskolai szünetekben bekapcsolódást az intézet munkásságába és ki ne használnák az intézet zavartalan munkalehetőségeit.

Bár a vendégekre a legnagyobb súlyt helyezük, mégsem akart az intézet csak az idegenek befogadására szolgálni, hanem saját kutató munkát is kívánt végezni, ami úgy vált lehetővé, hogy kiépítettük saját személyzetét, amely három zoológusból, egy botanikusból, két fiziológusból, két öröklődéstani szakemberből és egy vegyészéből áll.

Az intézmény eddigi háromévi munkásságának eredményét három testes kötet foglalja magában, amely a Magyar Biológiai Kutatóintézet Munkái címet viseli, két nyelven jelenik meg és a nemzetközi könyvcserében keresett évkönyv.

Feladatunknak tartottuk, hogy a biológiai kutatások iránt mennél tágabb körben keltsünk érdeklődést. Ezért, bár a kutatóintézetek rendszeres oktatással elvileg nem foglalkoznak, közép- és felsőfokú iskoláink, nevezetesen közép- és polgári iskoláink, meg tanítóképzőink természetrajz szakos tanárai számára pár hetes tanfolyamokat rendezünk. Eddig az intézet hároméves fennállása alatt öt kurzust tartott, amelyen összesen 75 tanár vett részt és nyert a biológia legújabb problémáiról, kutatási és előadó módszereiről ismereteket.

Az intézmény ilyen sokrétű szervezete és tudatosan izolált elhelyezése a tihanyi félszigeten megszabta a telep építési programját is. Szükség volt elsősorban ter-

mészetesen tudományos központi épületre, amelynek egyik részét a fiziológiai, öröklődéstani és kémiai laboratórium, másik részét pedig a zoológiai, botanikai és bakteriológiai laboratórium foglalja el és amelynek a továbbképző tanfolyamok számára előadó terme is van. Ezenkívül kellett még négy lakóház, mégpedig két olyan, amely az állandó alkalmazottak lakásait foglalja magában és két vendégház, amelyek egyike télen is lakható és a kész tudósok befogadására szolgál, a másik a tudományokkal foglalkozó fiatalságnak nyáron áll rendelkezésére.

Az intézet, amelynek építése 1926 szeptemberében kezdődött, 1927 nyarán készült el és szeptemberben éppen akkor volt rendeltetésének átadható, amikor a X. Nemzetközi Zoológiai Kongresszus Budapesten ülésezett s programjának egyik lényeges pontja az akkor új biológiai kutatóintézet megtekintése volt. Így az intézmény úgyszólván megalakulásának időpontjában átment a nemzetközi tudományos köztudatba, aminek tanúsága az, hogy a Notgemeinschaft der deutschen Wissenschaft két munkahelyet bérelt német tudósok számára, de ettől eltekintve, az intézetben mostanig hosszabb időn át 27 külföldi dolgozott, még pedig 11 német és összesen 12 nemzet fia.

A Tanszermúzeum pedagógiai könyvtárának a közoktatásügyi minisztérium könyvgyűjteményével való egyesítése útján létrejött *Országos Tanügyi és Pedagógiai Könyvtár* a Gyűjteményegyetem kezelésébe történt átbocsájtásakor 70.652 darabbal rendelkezett s bár, sajnos, e fő szakkönyvtárunk gyarapítására évente csak mintegy 2000 pengő fordítható s e révén csupán 506 darab volt beszerezhető, mégis adományokból és a beszolgáltatott tankönyvek révén további 5621 darab folyt be úgy, hogy a könyvtár gyarapodása a lefolyt mostoha négy évben 6127 darab volt.

A Gyűjteményegyetem keretében való élet a budapesti *földrengési obszervatóriumra* sem volt egészen meddő. Az 1926-iki Természettudományi Kongresszus kívánságára létesített 1.000.000 aranykoronás természettudományi kutató alapból ugyanis a kongresszus végrehajtó-bizottsága a svábhegyi csillagvizsgálón kívül segítségére sietett a földrengési obszervatóriumnak is, ami főképp egy de-Quervain—Piccard-féle, 1928-ban elkészült, hordozható, három komponenses szeizmograf beszerzésében nyert kifejezést. E modern műszert az intézet a korábbi alföldi földrengésekre való tekintettel egyelőre Kecskeméten állította fel. Saját épületet azonban az intézet mindezeidig nem nyerhetett, sem pedig önálló főhivatású személyzete nincs, hanem a munkát két szakerő csupán szakdíjnoki minőségben látja el. Az intézet, amelynek 842 darabból álló speciális szakkönyvtára van, szerves összeköttetésben áll a föld egész szeizmografiai hálózatával s időnként kiadványokat is bocsájt ki.

Minthogy a Gyűjteményegyetem magában foglalja a tanítással nem foglalkozó tudományos intézeteknek nagyobbik részét, azért életüknek és fejlődésüknek imént előadott vázlata egyúttal beszámoló — főiskoláink életének kivételével — tudománypolitikánk utolsó nyolc évének főbb eredményeiről. Csak a tényeket soroltuk fel, de arra, hogy minderről értékelő ítéletet mondjunk, már nem érezzük magunkat hivatottnak éppen mi, akik közül magam a reform kezdeményezéséért az alkotmányos felelősséget viselem, a nagy közgyűjtemények főigazgatói és a többi csatlakozott tudományos intézetek vezetői pedig irányító működésükkel a kereteket kitöltötték. Az ítéletmondást az illetékes alkotmányos tényezőkre, a közvéleményre és végső fokon a történelemre kell bízunk. Ezért tekintetünket a Gyűjteményegyetem I. és II. ciklusa közötti mesgyén immár nem hátra, hanem előre, a jövőbe vetjük.

Belső ellentmondást jelentett volna, ha az a miniszter, aki a Gyűjteményegyetem számára messzemenő önkormányzatot kívánt biztosítani, a gyakorlatban, a

mindennapi kormányzás egyes lényeivel ezt az autonómiát maga sértette volna meg. De miniszterek jönnek és miniszterek mennek, az intézmények azonban megmaradnak s a gyűjteményegyetemi gondolat a maga próbáját a jövőben majd akkor állja meg, ha netán akadna miniszter, aki a Gyűjteményegyetem önkormányzati hatáskörét jogtalanul csorbítani akarná.

Egyelőre a Gyűjteményegyetem nem ilyen rendkívüli erőpróba, hanem hétköznapi munka előtt áll. És ne csüggesse a megkezdett II. időkorban a Gyűjteményegyetem vezetőinek és tudományos tisztviselőkarának munkakedvét, hogy az állampénzügyek mai helyzetében újabb nagy építkezésekre és nagyobb múzeális vásárlásokra fedezet egyelőre alig lesz. Tévedés lenne a közgyűjteménybeli munka súlypontját az extenzív múzeumpolitikára helyezni. Ezzel legalább is egyenlő értékű a már meglévő anyagnak minél teljesebb megismerése, rendezése, megfelelő feldolgozása, a katalógusok szakszerű elkészítése, a levéltári, muzeális és könyvtári anyagnak tudományos publikálása. Múzeumi palotái és a nagy gyűjteményei műveltebb népeknek is lehetnek. A valódi kultúrnépek gyűjteményeit az különbözteti meg, hogy ezeknél a gyűjteményeknek belső életében intenzív tudományos munkásság folyik. És e részben nem lehet korábbi időkben készített katalógusokra és publikációkra utalni, tudományosan azokból megélni, mert minden kor a történeti anyaggal szemben mindig újból és újból állást foglal. Az idők haladásával lépést kell tartani, ami új szempontok szerint szerkesztett katalógusokban és új meglátásokról tanuskodó kiadványokban tükröződik. Minderre való tekintettel adott helyzetünkben múzeumpolitikánk középpontjába nem is nagy építkezéseket és drága új muzeális tárgyak szerzését helyeztük; hanem azt, hogy a Gyűjteményegyetem kebelében olyan tudományos tisztviselői kart neveljünk és fejlesszünk ki, amely meg tud felelni az intenzív levéltári, muzeális és könyvtári tevékenység legmagasabb igényeinek. És ez az építkezéseknél és a vásárlásoknál jóval nehezebb is, több fáradságot és küzdelmet igényel. Am Vörösmarty, amidőn „Gondolatok a könyvtárban” című költeményének a végén fölveti a nagy összefoglaló kérdést, hogy „mi dolgozunk a világon?”, erre így felel: „Küzdeni erőnk szerint legnemesbékért. Előttünk egy nemzetnek sorsa áll. Ha azt kivittük a mély sülyedésből s a szellemharcok tiszta sugaránál oly magasra tettük, mint lehet, mondhatjuk, térvén őseink porához: köszönjük élet áldomásodat, ez jó mulatság, férfimunka volt.” Ez a férfimunka áll a Gyűjteményegyetem tudósai előtt a most megnyílt második időkorban, mely nemzetünk életének is egyik legnehezebb szaka lesz.

Ezekkel a gondolatokkal a Gyűjteményegyetem II. ciklusát s annak keretében a gyűjteményegyetemi Tanács ezidei teljes ülését megnyitom.

BESZÁMOLÓ BESZÉD

AZ ORSZÁGOS MAGYAR GYŰJTEMÉNYEGYETEM TANÁCSA
1931. ÉVI MÁJUS HÓ 7-ÉN TARTOTT TELJES ÜLÉSÉN

Elmondotta

Dr. VÉGH GYULA

az Országos Magyar Iparművészeti Múzeum főigazgatója.

Tekintetes Tanács!

Azok után, amiket Elnökünk Ő nagyméltósága az O. M. Gyűjteményegyetem nyolc évi működéséről elmondott, rövidre szabhatom az ügyvezető alelnökségem idejében történekről szóló beszámolómat, annál is inkább, mert a Gyűjteményegyetem kötelékébe tartozó egyes intézeteknél ezen két év alatt elért örvendetes eredmények elsősorban a Vallás- és Közoktatásügyi miniszter úr jóakarató támogatásának, másodsorban az illető intézetek vezetőségének és tisztviselői karának köszönhetők; a Gyűjteményegyetem mint intézmény az eredmények létrehozását csak közvetve támogathatta.

Igazgató-tanácsunk az elmúlt két évben, mint azelőtt is, csak szervezeti és adminisztratív ügyekkel foglalkozott, de szakügyekben a kezdeményezést és a munkát átengedte maguknak az intézeteknek, melyeknek belügyeibe csak annyiban folyt be, amennyiben az intézetek vezetői egyes fontos kérdéseket — felelősségük teljes fenntartása mellett — a Tanács elbírálása alá bocsátottak.

Az O. M. Gyűjteményegyetem Igazgató-Tanácsa több szervezeti kérdésben tett előterjesztést a Vallás- és Közoktatásügyi miniszter úrnak. A javasolt intézkedések nagyrészt már meg is valósultak, így a M. Nemzeti Múzeum Széchényi Könyvtárának négy külön osztályra tagolása, a római Magyar Intézet papi osztálya részére készült külön szervezeti szabályzatnak a miniszter részéről történt jóváhagyása stb. Behatóan tárgyalta és módosító javaslataival együtt terjesztette a Tanács a Vallás- és Közoktatásügyi miniszter úr elé a múzeum-, könyvtár- és levéltárügy némely kérdésének rendezéséről szóló 1929: XI. t.-c. végrehajtási utasításának előadói tervezetét.

Az elmúlt két esztendő sok tekintetben a legsúlyosabbnak mondható a Gyűjteményegyetem fennállása óta. Kulturális intézményeink gyors felvirágzását megakasztotta a rosszra fordult gazdasági helyzet. Az elkerülhetetlenné vált takarékoság úgy pénzügyi téren, mint az alkalmazottak létszámapasztása következtében

nagy áldozatokat kívánt tőlünk és nem egy bevált régi intézményt fennállásában veszélyeztetni látszott.

Örömmel és hálával állapíthatjuk meg, hogy sem a költségelőirányzatban keresztülvitt redukció, sem a létszámcsökkentés intézményeinket lényegesen nem érintette. Az adott viszonyok között be kell érünk azzal, hogy az intézetek javadalmazása legalább az eddigi szerény keretek között megmaradhatott.

Köszönettel kell megállapítanunk azt is, hogy egyes kötelékünkbe tartozó intézetek az elmúlt két évben költségvetésileg előirányzott javadalmazásukon felül a Vallás- és Közoktatásügyi miniszter úr részéről még külön támogatásban is részesültek, amely körülmény módot nyújtott nekik nagyobb építkezésekre, berendezkedésekre, gyűjteményeik jelentékeny gyarapítására. Le kell azonban szögezni azt is, hogy azok az intézetek, melyek ily rendkívüli támogatásban nem részesültek, szemrehányással nem illelhetők azért, hogy amazokkal a fejlődésben lépést nem tartottak, még kevésbé lehet ebből kedvezőtlen következtetéseket levonni a hátramaradó intézetek fejlődésképeségére vagy éppen létjogosultságára.

A Gyűjteményegyetem kötelékébe tartozó intézeteknél az utolsó két év alatt történt fontosabb eseményeket a következőkben foglalhatom össze:

Az *O. Levéltár* lépcsőházának Dudits Andor falfestményeivel és Róth Miksa üvegfestményeivel való díszítése elkészült és ezzel az épület belső díszítése befejezést nyert. Ugyanitt a közönség használatára állandó kiállítás készült.

A *M. Nemzeti Múzeum* III-ik emeletének kiépítése öt-hatodrészben elkészült, úgyszintén elkészültek a régi igazgatói lakás visszaállításának, a könyvtári olvasóterem átalakításának, az Apponyi-könyvtár felállításának, a raktárhelyiségek vasállványokkal történt felszerelésének és a központi fűtés modernizálásának munkálatai is.

Az *O. M. Szépművészeti Múzeum* a múlt év folyamán mutatta be a nyilvánosságnak terracotta-gyűjteményét, s ezzel a múzeum összes gyűjteményei a nagyközönség számára hozzáférhetőkké váltak.

Az *O. M. Iparművészeti Múzeumban* a központi fűtés-berendezés egy ötödik kazán felállításával egészített ki.

A *Biológiai Kutatóintézet*-nél elkészült a tanfolyamhallgatók elhelyezésére szolgáló lakóház.

Az *O. Könyvforgalmi és Bibliográfiai Központ* folytatta külföldi csereakcióját. Részben a Bibliográfiai Központ dotációjának terhére történt a bel- és külföldi magyar és idegen intézetek — így a római, berlini, stockholmi és helsingforsi — könyvtárainak kiegészítése, valamint a m. kir. kormány által XI. Pius pápa őszentségének felajánlott reprezentatív magyar könyvtár megszerzése és bekötése.

A Vallás- és Közoktatásügyi minisztérium *O. Tanügyi és Pedagógiai Könyvtára* az 1930. év tavaszán költözött új helyiségébe, hol a közönség számára könnyebben hozzáférhető lesz.

Megemlítem még, hogy úgy a *M. N. Múzeum*, mint a Szépművészeti és az Iparművészeti múzeumok a Múzeumbarátoknak egyesületei révén számos nagyértékű gyűjteménytárggyal gazdagodtak, amely nagylelkű támogatásért köszönetünket fejezem ki úgy a *M. Nemzeti Múzeum Barátai*, mint a *Művészeti Múzeumok Barátai Egyesületének*.

A Gyűjteményegyetemnél előfordult személyi változásokra tekintettel az idő korlátoltságára itt nem térhetek ki, csakis özv. gróf Apponyi Sándornénak, a *M. Nemzeti Múzeum* jötevőjének az elmúlt év őszén történt elhunytáról kell fájdalommal megemlékezni. Az *O. M. Gyűjteményegyetem* nevében Hóman Bálint főigazgató úr mondott búcsút a nagyemlékű halott sírjánál.

Tekintetes Tanács!

Úgy érzem, hogy kötelességet mulasztanék, ha a szerzett tapasztalatok alapján rá nem mutatnék azokra a körülményekre is, melyek meggyőződésem szerint az Országos Magyar Gyűjteményegyetemet a reá ruházott hatáskör betöltésében akadályozzák és talán későbbi reformoknak kiindulópontját képezhetik. Méltóztassék arról meggyőződve lenni, hogy azok a kívánságok, melyeknek itt nem csupán a magam nevében, hanem több kartársam nevében is kifejezést adok, kizárólag a reánk bízott intézmények szeretetéből fakadnak és azoknak javát célozzák.

Mindenekelőtt legyen szabad ismételen utalnom arra, amit már két év előtt beköszöntőmben is hangoztattam s amit ma, kétévi ügyvezető elnökségem megfigyelései után még inkább vallok, hogy t. i. a Gyűjteményegyelem kötelekébe tartozó intézetek nagyon is heterogén voltában rejlik egyik oka annak, hogy a Gyűjteményegyetem a nemzeti nagy közgyűjtemények megszervezésében, irányításában talán nem közreműködhetik az 1922: XIX. t.-c. által számára biztosítani kívánt súllyal és tekintéllyel. A Gyűjteményegyetem megalakulása óta számos — ma már számszerint túlsúlyban levő oly intézmény is csatlakozott hozzá, mely nem közgyűjtemény, sőt a nagy közgyűjtemények egész tudományos és gyakorlati feladatkörével csak igen laza vagy éppen semmi összeköttetésben nem áll. Anélkül, hogy ezen intézményeknek kulturális fontosságát tagadni vagy csak kisebbiteni is akarnám, mégis az intézmények között létesített kapcsolat szervezésében, mesterséges voltában kell látnom magyarázatát annak, hogy ez a kapocs nem lehet más mint formai, bürokratikus, ami sem az intézményeknek, sem a Gyűjteményegyetemnek javára nem válhatik.

A természettudományi tanács létesítése már kilátásba helyezi a természettudományokkal, különösen a gyakorlati kutatásokkal foglalkozó intézmények önállósítását szakszerű irányítását. Különválásukkal a Gyűjteményegyetemben központosított közgyűjtemények ismét egységesebben csoportosulnának a Tanácsban és a Tanács sokkal nagyobb szaktekintéllyel érvényesíthetné befolyását a tisztán múzeális ügyek irányításában úgy is, mint a magas kormány hivatott tanácsadója, de egyszersmind a törvény által reá ruházott önkormányzati hatáskörében is.

A Gyűjteményegyetem hatáskörébe utalt kérdésekben kizárólag a szakszerű, minden melléktekintettől mentes szempontoknak kell érvényesülni. Az ily kérdések elbírálására pedig az egyes intézetek vezetőinek és a szakértőkből alakított szaktanácsoknak javaslatai alapján a Tanács illetékes. Ezért tekintem a Tanács legfontosabb feladatának intézményesen sttauált autonomiájának megvédését és kiépítését.

Hogy csak egy példát említsek, utalok a nagy közgyűjteményekben őrzött megbecsülhetetlen értékű és pótolhatatlan műkincseknek és történelmi emlékeknek a külföldi kiállítások által mind gyakrabban történő igénylésére. Oly kérdés ez, melyben a döntő szó kell, hogy a közgyűjtemények vagyonát felelősség mellett kezelő Gyűjteményegyetemet illesse meg, mint ahogyan külföldön is az ilyen és ehhez hasonló kérdésekben a közgyűjtemények felelős vezetőinek javaslata alapján végérvényesen a szakértőkből álló múzeumi bizottságok döntenek.

A Gyűjteményegyetem önkormányzatának kereteit az 1922: XIX. t.-c. 3. §-ának 8. pontja értelmében még ezután megalkotandó egyöntetű szabályrendeletek lesznek hivatva tüzetesebben körvonalazni.

Önkormányzatunk egyik sarkalatos és az egyes intézetek fejlődésére legmélyebben kiható vívmánya a Gyűjteményegyetem vagyoni és pénzkezelési önállósága. Sajnos, ezen önállóság megvédésére irányuló törekvésünk nem járt mindenkor eredménnyel. Így a Pénzügyminiszter úr nem volt hajlandó elismerni a törvény 11. §-ában és a szervezeti és ügyviteli szabályzat 38. §-ának második bekezdésében meg-

állapított kivételes jogot, mely szerint a Gyűjteményegyetem keretébe tartozó intézetek állami javadalmazásuknak tudományos vagy művészeti célokra szánt részét is — az intézetek saját jövedelmei módjára — alapszerűen kezelhessék. Ezzel az Orsz. M. Gyűjteményegyetemnek, mint önálló jogi személynek vagyoni önrendelkezési joga megcsorbul és az intézetek elesnek az egyszerre fel nem használt s eddig alapszerűen kamatoztatott ú. n. tudományos dotáció hosszabb időn át való gyűjtésének és gyümölcsöztetésének lehetőségétől.

Hogy az állami javadalmazásnak az egyes intézetek közötti arányos és a tényleges szükségletnek megfelelő felosztását a Tanács elbírálhassa, kívánatos volna, hogy az állami javadalmazás lehetőleg a Gyűjteményegyetem költségvetésének keretén belül állapíttassék meg, aminek a költségvetésen kívüli rendkívüli segélyek fölött az az előnye is volna, hogy az előirányzott összegekre biztosan lehetne számítani és a megkezdett munkákat, berendezéseket tervszerűen lehetne végrehajtani. Különösen vonatkozik ez az óhajítás az ú. n. tudományos dotációra, melynek aránytalanul csekély s sok esetben teljesen elégtelen voltát mindnyájan érezzük s melynek a közigazgatási dotációval arányos emelését a lehetőséghez képest a legnagyobb mértékben kívánatosnak tartjuk. Ha a múzeális gyűjtemények gyarapítását lehet is jobb időkre halasztani — bár e téren is soha vissza nem térő alkalmakat kell anyagi eszközök hiányában elmulasztanunk — a könyvtárak elszegényedése azoknak helyrehozhatatlan, a jelenre és jövőre egyaránt kiható visszaesését jelenti.

Ott, ahol a nagy közgyűjteményeket és tudományos intézeteket érdeklő nagyobb beruházásokról és költségvetésen kívüli befektetésekről van szó, kívánatos volna, hogy a Tanács véleménye minden egyes esetben előzetesen meghallgattassék.

Szorosan összefügg az O. M. Gyűjteményegyetem szervezetével a kötelékébe tartozó intézetek alkalmazottjainak rangsorozása, előléptetése, a megüresedő állások mikénti betöltése. A különböző természetű és különböző létszámú intézetek közös tisztviselői státusa nehéz problémák elé állítja Tanácsunkat. Tény az, hogy a közös létszám bizonyos esetekben váratlanul gyors előléptetést biztosíthat egyes alkalmazottaknak, de viszont e tekintetben a nagyobb létszámmal bíró intézetek a közös státus mellett is hasonlíthatatlanul előnyösebb helyzetben vannak a csekély tisztviselővel rendelkező intézeteknél, sőt ez utóbbiakat az a veszély is fenyegeti, hogy a magasabb fizetési osztályú állásokat idővel elvesztik. A megüresedő állások betöltésénél a közös rangsor szerint nem ritkán egészen más munkakörben működő tisztviselő kerül sorra s így egyes munkakörök megfelelő utánpótlás nélkül maradnak. Eddig a Tanács bölcsességének sikerült a nehézségeket áthidalni, de a közös státusból eredő problémák változatlanul fennállanak és számos panaszra adnak okot.

Ennek tudatában és hogy az egyes intézetek nélkülözhetetlen munkaerőinek legalább ezt a részét számukra biztosítsa, az Igazgató Tanács ismét intézetek szerint különválasztotta és kontingentálta az intézetek altisztii létszámát, mely eredetileg a Gyűjteményegyetemben szintén közös státust alkotott.

Befejezésül legyen szabad kifejezést adnom még egy óhajunknak, annak t. i., hogy a magas Vallás- és Közoktatásügyi minisztérium és az O. M. Gyűjteményegyetem között fennállott szoros és közvetlen kapcsolatok, melyek az intézmény létesülésének első éveiben annak oly nagy hasznára váltak, ismét feléledjenek és megerősüljenek. A szóbeliség minden hivatalos aktánál hatásosabban és gyorsabban informálhatja a kultuszminiszter urat, ki egyúttal mélyen tisztelt elnökünk is, az általa megteremtett Gyűjteményegyetem életéről és kívánalmairól.

Megragadom az alkalmat, hogy a Gyűjteményegyelem Igazgatótanácsa nevében hálás köszönetet mondjak a miniszter úr ő Nagyméltóságának a Gyűjteményegyelemmel szemben az elmúlt két esztendő alatt is tanúsított kiváló jóindulatáért.

Most pedig, amidőn a magam részéről a legmelegebben megköszönöm úgy az Igazgatótanács, mint a Gyűjteményegyelemi központi iroda minden tagjának — elsősorban Hegedűs István főtitkár úrnak — azt a fáradhatatlan, önzetlen és lelkes munkásságot és előzékenységet, mellyel a reánk bízott nagy feladatok megoldását előmozdítani, nekem pedig az alelnöki tisztség viselését megkönnyíteni szívesek voltak, őszinte örömmel és bizalommal adom át most már hivatalosan is az O. M. Gyűjteményegyelem ügyvezető alelnökségét Csánki Dezső államtitkár úrnak, az Orsz. Levéltár soron levő nagyérdemű főigazgatójának, aki immár másodszer fogja vezetni az ő alelnöksége alatt útjára indult Gyűjteményegyeletet.

Szívből kívánom és kívánjuk mindnyájan, hogy az ő években magas, de munkaerőben, lelkesedésben fiatal kora könnyen viselje a hivatal terhét és hogy az ő tapasztalatokban gazdag bölcseségének, személyes tekintélyének és erélyének sikerüljön megvalósítani mindazt, ami az O. M. Gyűjteményegyeletnek és a kötelékébe tartozó intézeteknek felvirágoztatására szolgálhat.